

ارزیابی تجربه شهر دوستدار کودک بم

فریناز میرمحمدصادقی^۱، سیدعلی نوری^۲

تاریخ دریافت: ۲۹-۰۴-۱۴۰۲، تاریخ پذیرش: ۱۹-۰۸-۱۴۰۲

DIO: 10.22034/RAU.2023.1987019.1050

چکیده

کودکان به عنوان شهروندان جامعه حقوقی دارند ولی متأسفانه در طراحی و برنامه‌ریزی بسیاری از شهرها نادیده گرفته شده‌اند. امروزه حقوق کودکان در جامعه رنگی تازه یافته و شهرهای دوستدار کودک بستری مناسب برای رسیدن به این مهم و رشد کودکان است. برخی شهرهای دنیا نظیر بم عنوان شهر دوستدار کودک را از یونیسکو دریافت کرده‌اند. هدف پژوهش ارزیابی پروژه شهر دوستدار کودک بم و ارائه راهکارهایی جهت بهبود آن با توجه به شاخص‌های حاصله از آراء صاحب‌نظران و تجارب جهانی مرتبط با موضوع پژوهش است. پژوهش حاضر توصیفی-تحلیلی است؛ در آن از روش تحلیل محتوا استفاده شده و اطلاعات لازم به‌وسیله مطالعات اسنادی جمع‌آوری شده است. نتایج نشان می‌دهد که ایمنی و امنیت، دسترسی به تسهیلات و خدمات اساسی مناسب، مشارکت کودکان، وجود محیط‌های بازی و تفریح کودکان، وجود و دسترسی مناسب به فضاهای سبز و طبیعی، کاهش ترافیک و وجود حمل‌ونقل عمومی و مسیرهای پیاده و دوچرخه مناسب، و وجود بستر مناسب یادگیری و توسعه کودکان مهم‌ترین شاخص‌های شهر دوستدار کودک هستند. این پژوهش، عملکرد پروژه بم را در تأمین مهم‌ترین شاخص‌های شهر دوستدار کودک، متوسط ارزیابی می‌کند. اگرچه پروژه بم بسیاری از شاخص‌های شهر دوستدار کودک را در طراحی، برنامه‌ریزی و اجرا در نظر داشته است، ولی نتوانسته نیازها و خواسته‌های کودکان را به‌طور کامل درباره شاخص‌های تأمین بهداشت عمومی، ایمنی و امنیت، دسترسی به خدمات اساسی مناسب، و وجود و دسترسی مناسب به فضاهای سبز برآورده کند. در انتها، راهکارهای بهبود این پروژه ارائه شده است.

کلیدواژگان: کودک، شهر دوستدار کودک، شاخص‌ها، بم.

۱. کارشناس ارشد طراحی شهری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر، تهران، ایران
Email: sadeghiifarinaz@gmail.com

۲. استادیار گروه معماری، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران (نویسنده مسئول).
Email: sa_nouri@iau-tnb.ac.ir

مقدمه

و در نتیجه نه تنها به رشد کودکان در ابعاد گوناگون کمکی نمی‌کنند، بلکه در بسیاری از موارد سبب به وجود آمدن احساس کسالت در کودکان شده و زمینه بروز رفتارهای ناهنجار را در کودکان به وجود می‌آورند و باعث کم‌رنگ شدن خلاقیت‌های ناب کودکان می‌شوند (ترابی، ۱۳۹۰: ۳).

شایان ذکر است که کودکان به عنوان شهروندان کوچک جامعه حق و حقوقی در برنامه‌ریزی و طراحی شهری دارند. وجود فضاهای ویژه کودکان همچون پارک‌های ایمن، خدمات بهداشتی سالم، استفاده از حق تحصیلات بدون تبعیض و ... از جمله حقوق اساسی کودکان در شهرهایی است که در آن مراحل رشد و نمو خود را می‌پیمایند (احمدی و همکاران، ۱۳۹۸: ۳۲). امروزه حقوق کودکان در جامعه رنگی تازه یافته است و شهرهای دوستدار کودک بستری مناسب برای رسیدن به این مهم و رشد کودکان در همه سنین هستند (تیموری و همکاران، ۱۳۹۸؛ شهری‌زاده و مؤیدفر، ۱۳۹۶؛ Masri, 2018). چشم‌انداز ابتکار شهر دوستدار کودک یونیسف این است که «همه کودکان و جوانان باید بتوانند از کودکی و جوانی خود لذت ببرند و از طریق احقاق برابر حقوق خود در شهر و اجتماع محلی‌شان، توانایی‌های بالقوه خود را به صورت کامل به بالفعل درآورند.» این ابتکار، با حمایت دولت‌های ملی و محلی، سازمان‌های مردم‌نهاد، بخش خصوصی، دانشگاه‌ها، رسانه‌ها، و با همکاری یونیسف، بیش از ۳۰ میلیون کودک را در ۳ هزار شهر و جامعه محلی در بیش از ۴۰ کشور تحت پوشش قرار داده است (<https://www.unicef.org/iran/>).

مسئله مطرح در این پژوهش آن است که با توجه به اهمیت در نظرگیری کودکان در شکل‌گیری فضاهای شهری، از طریق شناسایی شاخص‌های مؤثر در خلق شهرهای دوستدار کودک، فضاهای شهری موجود را به گونه‌ای ساماندهی کرد که بستر مناسبی برای رشد کودکان فراهم کنند. بعلاوه این پژوهش به دنبال آن است که با توجه به شاخص‌های به‌دست‌آمده از آراء و اندیشه‌های صاحب‌نظران و تجارب جهانی مرتبط با موضوع پژوهش، تجارب شهر دوستدار کودک در ایران را مورد ارزیابی قرار دهد.

روش تحقیق

در این مقاله از روش توصیفی - تحلیلی و روش تحلیل محتوا استفاده شده است. لازم به ذکر است که شیوه دسترسی به

به دنبال رشد روزافزون شهرنشینی و جذابیت شهرها برای خانواده‌های دارای فرزند، محیط‌های شهری به زمینه‌های اصلی تبدیل می‌شوند که در آن نسل جدیدی از کودکان شکوفا خواهند شد و رشد خواهند کرد. طبق تخمین سازمان ملل متحد، ۶۰ درصد از کودکان جهان تا سال ۲۰۲۵ در شهرها زندگی خواهند کرد. لذا برای میلیون‌ها کودک، نمای زندگی روزمره و تجربیات آنها توسط محیط شهری شکل خواهد گرفت (Krishnamurthy et al., 2018). توجه به این نکته ضروری است که کودکان امروز، مردان و زنان جامعه فردا را تشکیل می‌دهند و نقش بسیار مهمی در آینده هر کشور ایفا می‌کنند (میهوت و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۶۲).

شهرها و فضاهای شهری می‌توانند مکان‌هایی مثبت یا منفی برای زندگی کودکان باشند (خوارزمی و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۹۳). به صورت ایدئال، محله‌ها و همسایگی‌ها باید مکان‌هایی اجتماعی برای کودکان باشند، به طوری که بتوانند به راحتی اصول جوامع و فرهنگ‌ها و تبادلات آن‌ها را برای کودکان بیان کنند (Holt Nicholas, 2014). فضاهای شهری نقش اساسی در رشد و تکامل شخصیتی و روان‌شناختی کودکان دارند. فضاهای شهری در پذیرش نقش‌های مختلف فرهنگی، اجتماعی، شیوه زندگی، تعاملات، عقاید و نهادینه کردن الگوهای رفتاری کودکان به وسیله ارتباط مؤثر میان آموخته‌های پیشین با تجربه‌های فعلی در آن‌ها نقش بسزایی دارند و در نهایت سبب بلوغ فردی و اجتماعی، شناخت از خود و احساس تعلق به محیط می‌شوند (احمدی و همکاران، ۱۳۹۸: ۳۲). لازم به ذکر است که همان‌طور که فضاهای شهری از طریق برنامه‌ریزی و طرح‌ریزی درست می‌توانند محلی برای بروز فضائل انسانی باشند، با برنامه‌ریزی غلط و رهاسدگی می‌توانند به فضاهایی بی‌دفاع برای کودکان تبدیل شوند (Schneider, 2015: 288). در حقیقت، شهرها و فضاهای شهری، علاوه بر بزرگ‌سالان، استفاده‌کنندگان خردسال و تیزبینی دارند که تأثیرپذیری و ادراک این افراد از فضاهای شهری با گروه‌های سنی دیگر تفاوت چشمگیری دارد. با این حال تعداد زیادی از فضاهایی که برای کودکان ساخته می‌شوند به ابعاد مختلف وجودی آن‌ها توجهی ندارند و با ادراک، فعالیت‌ها و نیازهای کودکان هماهنگی ندارند. در حقیقت این فضاها با توجه به ویژگی‌ها و ادراک بزرگ‌سالان - و نه کودکان - ایجاد شده‌اند

مفهوم شهر دوستدار کودک به‌طور کلی به این معنا است که دولت‌مردان چگونه این شهرها را بر اساس علائق کودکان اداره می‌کنند و همچنین به شهرهایی اطلاق می‌شود که در آن‌ها، حقوق اساسی کودکان مانند سلامت، حمایت، حمل‌ونقل، آموزش و فرهنگ رعایت می‌شود. بر این اساس کودکان به عنوان شهروندانی تعریف شده‌اند که حقوقی دارند و حق دارند نظرات‌شان را ابراز کنند. یک شهر دوستدار کودک فقط یک شهر خوب برای کودکان نیست، بلکه شهری است که به وسیله کودکان ساخته می‌شود (Riggio, 2002: 46).

شهر دوستدار کودک شهری است که در آن خواسته‌های کودکان در اولویت قرار می‌گیرد و شرایط فرهنگی، اجتماعی و معماری شهر همسو با نیازهای کودکان است و حقوق کودکان در سیاست‌ها، قوانین، برنامه‌ها و بودجه‌ها منعکس می‌شود. رویکرد شهر دوستدار کودک شهر را به سمتی سوق می‌دهد که در آن کودکان نقش تأثیرگذاری در شهر خود دارند و نظرات آن‌ها در تصمیم‌های شهری ابراز می‌شود و جامعه و خانواده‌ها نیز موظف هستند که کودکان را در مسائل مهم و تصمیم‌گیری‌ها مشارکت دهند. در حقیقت شهر دوستدار کودک، مکانی است که کودکان در آن احساس آرامش و امنیت می‌کنند و قادر هستند به کاوش و یادگیری در مورد فضاهای اطراف خود بپردازند. یک شهر دوستدار کودک، همچنین یک شهر دوستدار مردم است (کربلایی حسینی غیاثوند و سهیلی، ۱۳۹۳).

لذا شهر دوستدار کودک شهری است که در آن کودکان «احساس امنیت و آرامش» می‌کنند. در این شهر بخش‌های مختلف جامعه و دولت‌مردان «خواسته‌ها و نیازهای کودکان» را در برنامه‌ها، طرح‌ها و تصمیمات‌شان مد نظر قرار می‌دهند و «حقوق اساسی بچه‌ها» در این شهر رعایت می‌شود. در این شهر کودکان حق دارند نظرات‌شان را ابراز کنند و در تصمیم‌گیری‌ها در سطح خانواده و اجتماع و در تصمیمات شهری مشارکت داشته باشند. در حقیقت نه‌تنها شهر دوستدار کودک یک شهر خوب برای بچه‌ها است که بستر مناسبی برای رشد کودکان فراهم می‌کند، بلکه شهری است که به وسیله کودکان ساخته می‌شود.

شاخص‌های شهر دوستدار کودک

دریسل^۱ (۲۰۰۲) در پژوهش خود معیارهای شهر دوستدار کودک را وجود انسجام و تعاملات اجتماعی، وجود اماکن بازی

اطلاعات در این پژوهش از طریق مرور منابع کتابخانه‌ای شامل کتب، مقالات و پایان‌نامه‌ها است.

مبانی نظری کودک

در فرهنگ فارسی معین، کودک به معنی کوچک، صغیر و فرزندی است که به بلوغ نرسیده (پسر یا دختر) یا طفل است (معین، ۱۳۶۲: ۳۱۱۷). در فرهنگ میراث آمریکایی، کودک به معنای شخصی است که بین تولد و دوران بلوغ قرار دارد (کربلایی حسینی غیاثوند و سهیلی، ۱۳۹۲: ۶۰). بر اساس تعاریف حقوقی جمهوری اسلامی ایران، کودک به فردی اطلاق می‌شود که به سن بلوغ نرسیده باشد. قانون مدنی در تبصره یک ماده مصوبه ۱۳۶۰ مجلس شورای اسلامی، سن بلوغ را برای دختران ۹ سال و برای پسران ۱۵ سال قمری ذکر کرده است (ربیع‌پور و تقدسی، ۱۳۹۳: ۴). کنوانسیون حقوق کودک که مفاد آن در سال ۱۳۶۸ به تصویب مجمع عمومی سازمان ملل متحد رسیده و مجلس شورای اسلامی ایران نیز در سال ۱۳۷۲ آن را پذیرفته است، در ماده یک خود اشاره می‌کند که کودک فردی است که دارای سن کمتر از ۱۸ سال باشد، مگر آنکه طبق قانون اجرا در مورد کودک، سن بلوغ کمتر تشخیص داده شود (شیعه، ۱۳۸۶: ۱۴). در این پژوهش کودک به معنی «فرد زیر ۱۸ سال» است که «به بلوغ نرسیده» باشد.

شهر دوستدار کودک

شهر دوستدار کودک شهری است که در آن قسمت‌های مختلف جامعه متعهد می‌شوند تا استانداردهای لازم را برای زندگی شایسته کودکان در منطقه خود فراهم کنند. شهری که نیازها و علایق خاص کودکان را در نظر می‌گیرد و کودکان از نظر ذهنی و روانی از زندگی در آن احساس آرامش می‌کنند. این احساس آرامش به‌ویژه با امنیت اجتماعی و ایمنی ارتباط مستقیمی دارد. از جمله اهداف اساسی پروژه‌های شهر دوستدار کودک می‌توان به تأمین امنیت کودکان در اماکن موردنیازشان، ایجاد علاقه در کودکان جهت پیگیری حقوقشان، غلبه بر نابرابری و فقر، تمرین همکاری میان بزرگسالان و کودکان، تشویق بزرگسالان به حفظ و حمایت از کودکان، مشارکت دادن کودکان در تصمیم‌گیری‌های مرتبط با شهر، توسعه فضاهای تفریحی و... اشاره کرد (UNICEF, 2007: 6).

کیفیت پیاده‌رو؛ حمل‌ونقل عمومی مناسب و در نظرگیری شرایط ویژه برای کودکان به دست آمد.

همچنین در پژوهشی که به وسیله انجمن جلوگیری از سوءاستفاده از کودکان صورت گرفت، مکان دوستدار کودک مکانی تعریف شده است که دارای ویژگی‌های زیر باشد: مشارکت کودکان و دریافت اطلاعات؛ اظهار نظر؛ دریافت آموزش‌ها و فرصت‌ها برای رشد کامل فرهنگی، اجتماعی، فیزیکی و روحی روانی کودکان؛ امنیت در مقابل آسیب‌ها و انواع سوءاستفاده‌ها؛ برآورده شدن نیازهای اساسی غذا، پوشاک، پناهگاه و سلامتی کودکان؛ فضاهای سبز تشویق‌کننده به فعالیت‌های بازی در بیرون؛ دسترسی به منابع یادگیری نظیر کتابخانه و تأمین خدمات ضروری و حمل‌ونقل عمومی مناسب (www.napcan.org.au).

در پژوهشی دیگر که به وسیله انجمن همکاری در پژوهش در مورد جوانان و کودکان استرالیا در سال ۲۰۰۶ انجام شد، هشت شاخص معرفی شد: شناسایی کودکان محلی و خانواده‌های‌شان به عنوان همکاران و شرکای ارزشمند در زندگی اجتماعی؛ گوش دادن؛ طراحی و شرکت در فعالیت‌ها با کودکان محلی؛ گذاشتن زمان برای کودکان جهت مشارکت و دریافت ایده‌های آن‌ها؛ تدوین چشم‌انداز یک جامعه مرتبط و وابسته به هم؛ تأمین ایمنی و امنیت برای کودکان؛ فراهم کردن بستر یادگیری و توسعه برای کودکان در فضاها و مکان‌های روزمره؛ طراحی فضاهای خلاق برای کودکان؛ تأمین خدمات و تسهیلات برای خانواده‌ها (Howard, 2006).

بعلاوه، لیزا هارلی^۳ (۲۰۰۷) در پژوهشی که بر روی کودکان و نوجوانان انجام داد، ده شاخص معرفی کرد: محل سکونت و مسکن امن، ایمن و انعطاف‌پذیر؛ تضمین امنیت فیزیکی و روانی کودکان؛ فراهم کردن خدمات پایه برای کودکان؛ فراهم کردن فرصت‌هایی برای مشارکت کودکان در برنامه‌ریزی و توسعه؛ ایجاد فرصت‌هایی برای برقراری روابط نزدیک و تعاملات اجتماعی با اقوام، خانواده، دوستان و افراد جامعه؛ استانداردهای بالای کیفی عناصر فیزیکی محیط، تدارک و خلق فرصت‌ها و موقعیت‌های مناسب برای ایجاد تنوعی از فعالیت‌ها؛ فراهم کردن و توزیع مناسب منابع و کاهش فقر؛ حفاظت از طبیعت و استفاده از اصول توسعه پایدار در ساخت محیط و جامعه؛ حس تداوم فرهنگی و حس تعلق به یک مکان خاص در یک زمان خاص؛ اداره و کنترل محلی انعطاف‌پذیر

و ورزشی جذاب و متنوع برای کودکان و نوجوانان و نیز جهت فعالیت‌ها و تعاملات اجتماعی، خرید و فعالیت‌های عمومی، ایجاد اماکن خاص برای همسالان (نقاط غیر قابل دیدنی که می‌توانند در پارک‌های محلی، زمین‌های بازی، خیابان، و کافی‌شاپ‌ها باشد)، وجود آزادی حرکت و ایمنی، وجود فضاهای سبز و دسترسی مناسب به طبیعت، وجود هویت اجتماعی برای کودکان در محله، عدم انزوا و تبعیض‌های اجتماعی، نبود ترافیک سنگین، عدم یکنواختی محیط، نبود احساس ترس از جرم و مورد آزار و تعرض قرار گرفتن، عدم تجمع زباله در اماکن عمومی، وجود امکانات و خدمات و تجهیزات اساسی و عمومی در فضاهای عمومی شهر عنوان کرده است.

در پژوهشی که در سال ۲۰۰۲ توسط انجمن وابسته به یونیسف و با همکاری انجمن ملی شهرداری‌های فرانسه در فرانسه انجام شد، شاخص‌های تعیین‌شده جهت دستیابی به شهر دوستدار کودک در دسته‌هایی همچون امکان ابداعات برای کودکان، مشارکت دهی کودکان، دسترسی به آموزش و سلامتی، و اطلاع‌رسانی بهتر دسته‌بندی شدند (Unisef, 2011).

طی یک طرح تحقیقاتی که در آفریقای جنوبی انجام شد، بر اساس نظرخواهی که از کودکان ۱۰ تا ۱۴ ساله انجام شد، سفارش‌های اساسی کودکان در رابطه با اصلاح محیط زندگی‌شان به شش دسته تقسیم‌بندی شد: فضاهای همگانی امن و بی‌خطر؛ فضاهای بازی کافی، امن و ایمن با تجهیزات ایمن؛ ایجاد مسیرهای پیاده، حل مشکلات عابران پیاده، تدارک تسهیلات کافی برای عابران پیاده؛ حمل‌ونقل عمومی با هزینه پایین و در نظر گرفتن تسهیلاتی برای کودکان؛ مدیریت مناسب سیستم جمع‌آوری و دفع زباله؛ حل معضل استفاده از مشروبات الکلی (Satterthwaite, 2004).

در پژوهشی که به وسیله بارثلت^۲ (۲۰۰۵) انجام شد، لیستی از نیازها و خواسته‌های کودکان و پس‌از آن اولویت‌های کودکان به منظور بهبود محیط کالبدی زندگی کودکان ارائه شد و شاخص‌هایی همچون: وجود ایمنی و امنیت در محیط زندگی؛ تأمین بهداشت عمومی و داشتن محیط سالم؛ قابلیت شکل‌دهی به فضاها؛ وجود فضاهایی برای بازی و تفریح و فعالیت برای کودکان؛ وجود و دسترسی آسان به فضاهای طبیعی و پارک‌ها؛ تأمین روشنایی مناسب فضاهای عمومی و خیابان‌ها؛ در نظرگیری مسیرهای پیاده و دوچرخه و بهبود

منابع و اقدامات حکومت به شیوه‌ای انجام می‌شود که بهترین منافع را برای کودکان و محدوده خود داشته باشد؛ محیط‌های امن و شرایطی که به‌وسیله ایجاد فرصت‌های آموزشی، تفریحی، تعاملات اجتماعی، رشد روانی و ابزارهای فرهنگی، منجر به توسعه و رشد کودکان در همه سنین می‌شود؛ آینده‌ای پایدار در شرایط اقتصادی و اجتماعی عادلانه و محافظت در برابر خطرات زیست‌محیطی؛ حق مشارکت کودکان در تصمیماتی که زندگی‌شان را تحت تأثیر قرار می‌دهد و ارائه فرصتی جهت بیان دیدگاه‌هایشان؛ توجه ویژه به کودکان محروم، نظیر کودکانی که در خیابان کار و زندگی می‌کنند، مورد سوءاستفاده جنسی قرار می‌گیرند، کودکان معلول و همچنین کودکانی که به قدر کافی از طرف خانواده‌هایشان حمایت نمی‌شوند؛ عدم تبعیض نژادی، جنسیتی، اجتماعی و اقتصادی.

براون و همکاران^۶ (۲۰۱۹) در مقاله خود تحت عنوان شهرهای دوستدار کودک، در پاسخ به این سؤال که شهر دوستدار کودک چگونه است، می‌نویسند: این شهر به حقوق کودکان احترام می‌گذارد؛ ایمن است؛ فضا برای بازی دارد؛ ارتباط قوی با طبیعت را ممکن می‌سازد؛ به توسعه تعاملات پرورشی کودک و فرد مراقب کودک و حرکت مستقل کمک می‌کند؛ و کودکان در فرآیندهای سیاست‌گذاری و طراحی شهری این شهر دخیل هستند.

پس از بررسی آراء و اندیشه‌های صاحب‌نظران در این حوزه، شاخص‌های شهر دوستدار کودک و منابع مطالعاتی ذکر شده به صورت یکپارچه در «جدول ۱» آورده شده‌اند تا مهم‌ترین و اصلی‌ترین شاخص‌ها از لحاظ تعدد تکرار در منابع مختلف مشخص شوند.

سپس با بررسی «جدول ۱»، اصلی‌ترین شاخص‌ها از لحاظ تعدد تکرار در منابع مختلف در «جدول ۲» ارائه شده‌اند.

پیشینه نظری

پژوهش‌های متعددی در زمینه شهرهای دوستدار کودک انجام شده است. از جمله محققان خارجی که در سال‌های اخیر در این حوزه پژوهش کرده‌اند، ایهاب و همکاران^۷ (۲۰۲۱) و داس و بنرجی^۸ (۲۰۲۳) هستند. ایهاب و همکاران (۲۰۲۱) در پژوهش خود تحت عنوان «بررسی رضایت کودکان در قاهره جهت دستیابی به شهر دوستدار کودک»، به بحث و بررسی در رابطه با رضایت کودکان نسبت به محیط شهری ساخته شده در مصر

که نظرات کودکان را به حساب بیاورد و فراهم آوردن ساختار مشارکتی همچون طرح‌های مشارکت.

در گزارشی با عنوان «از کودکان پیرسیم، مروری بر فهم کودکان از رفاه» که به‌وسیله دانشگاه گرفت^۹ در قسمتی از طرح مطالعه شهری برای کودکان انجام شد، شش عامل اساسی برای رفاه کودکان در محیط شهری به دست آمد: ۱. ارتقاء توانایی کودکان برای انتخاب و دسترسی مستقل به دامنه وسیعی از تسهیلات، خدمات و فعالیت‌ها؛ ۲. افزایش توانایی و ظرفیت کودکان جهت شرکت در بازی‌ها و رقابت‌ها در محیط جامعه محلی؛ ۳. تضمین حقوق کودکان در ارتباط با سلامت و امنیت در فضاهای عمومی شهر؛ ۴. ارتقاء توانایی کودکان در احساس امنیت و ارتباط با محیط اجتماعی و کالبدی؛ ۵. خلق فضاها و ایجاد حس خوشامدگویی و تعلق برای کودکان؛ ۶. افزایش فرصت‌ها برای بچه‌ها جهت دسترسی به فضاهای طبیعی و فضاهای سبز برای بازی و به دست آوردن آرامش (Woolcock & Steele, 2008). در پژوهش مشابهی که چاولا^{۱۰} (۲۰۰۲) از طریق کار کردن با کودکان ۱۰ تا ۱۵ ساله و مشارکت آن‌ها انجام داد، به مواردی نظیر: فراهم کردن خدمات و تسهیلات اساسی، فضاهای سبز، تنوع نظام‌های فعالیتی گوناگون، آزادی حرکت و جابه‌جایی، ایمنی از خطرات فیزیکی، فضاهای جمع‌کننده و گردآورنده، نبود زباله در محیط، کاهش ترافیک، و دسترسی مناسب در محیط اشاره کرد.

دیوید دریسکل (۱۳۸۷) در اقدامی که با همکاری اعضای طرح رشد یافتن در شهرها انجام داد، مواردی را به عنوان امیدها و درخواست‌های کودکان بدون توجه به مکان و محل زندگی‌شان عنوان کرد که عبارت‌اند از غذای کافی و آب سالم؛ نیاز به سلامت و داشتن فضای کافی برای بازی، یادگیری و رشد؛ نیاز به دوستان و خانواده‌ای که کودکان را دوست بدارند و از کودکان مراقبت کنند؛ مشارکت در جامعه و با ارزش تلقی شدن؛ نیاز به صلح و داشتن امنیت در برابر خشونت‌ها و خطرات؛ همکاری با بزرگسالان جهت ساختن مکان‌های بهتر؛ دسترسی به محیط تمیز و تماس راحت با طبیعت؛ شنیده شدن و جدی گرفتن نظرات کودکان.

یونیسف (۲۰۱۷) شهری را دوستدار کودک معرفی می‌کند که این اصول در آن رعایت شده باشد: دسترسی مقرون‌به‌صرفه همه کودکان به خدمات پایه بهداشتی باکیفیت؛ توانایی‌های و اختیارات محلی برای اطمینان از اینکه سیاست‌ها، تخصیص

جدول ۱. شاخص های شهر دوستدار کودک در منابع بررسی شده.

www.napcan.org.au/	Woolcock & Steele, 2008	Unicef, 2017	Unicef, 2011	Satterthwaite, 2004	Howard, 2006	Horelli, 2007	Driskell, 2002	Chawla, 2002	Brown et al., 2019	Bartlett, 2005	دریسکل (۱۳۸۷)	طرح و نظریات شاخص ها
✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	امنیت و ایمنی
							✓					انسجام اجتماعی
✓	✓						✓	✓	✓	✓		دسترسی به طبیعت و فضاهای سبز
							✓					وجود هویت اجتماعی برای کودکان
		✓				✓						دسترسی به منابع اقتصادی (تدارک و توزیع مناسب و عادلانه منابع و کاهش فقر)
		✓					✓					عدم تبعیض جنسیتی، نژادی و اجتماعی
				✓			✓	✓		✓	✓	وجود محیط سالم و عاری از زباله ها و تأمین بهداشت عمومی
✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓		✓	✓	دسترسی به تسهیلات و خدمات اساسی (بهداشتی، آموزشی و ورزشی) مناسب
		✓		✓			✓		✓	✓	✓	وجود محیط های سرگرمی، بازی و تفریح
				✓			✓	✓		✓	✓	دسترسی و ارتباطات مناسب در محیط
						✓	✓			✓		وجود فضاهای عمومی با کیفیت و تعمیر و نگهداری محیط
				✓	✓		✓	✓		✓		وجود فضاهای همگانی و عمومی دارای فعالیت های متنوع به خصوص برای تعاملات
✓				✓		✓	✓	✓		✓		کاهش ترافیک و وجود حمل و نقل عمومی، مسیرهای دوچرخه و پیاده مناسب
			✓		✓							امکان ابداعات برای کودک در فضا (فضاهای خلاق)
		✓			✓						✓	بستر مناسب جهت یادگیری و توسعه کودکان به ویژه در فضاها و مکان های روزمره

ادامه جدول ۱. شاخص های شهر دوستدار کودک در منابع بررسی شده.

www.napcan.org.au/	Woolcock & Steele, 2008	Unicef, 2017	Unicef, 2011	Satterthwaite, 2004	Howard, 2006	Horelli, 2007	Driskell, 2002	Chawla, 2002	Brown et al., 2019	Bartlett, 2005	دریسل (۱۳۸۷)	طرح و نظریات شاخص ها
						✓						کیفیت مناسب مسکن و محل سکونت
✓		✓	✓		✓	✓	✓		✓		✓	مشارکت و ارزش دهی به کودکان
		✓				✓						تعاملات با خانواده، اقوام، دوستان و جامعه
						✓						حفاظت از طبیعت و محیط زیست
	✓					✓						ایجاد حس تعلق برای کودکان
				✓								حل مشکل استفاده از مشروبات الکلی
			✓									افزایش اطلاعات مربوط به حقوق کودک
		✓				✓						محیط پایدار
						✓						زندگی خانوادگی مناسب
✓						✓						برآورده شدن نیازهای اولیه کودکان (نیاز به آب، غذا، پوشاک و سرپناه)

جدول ۲. اصلی ترین شاخص های شهر دوستدار کودک در منابع بررسی شده.

دفعات تکرار شاخص	شاخص های شهر دوستدار کودک
۱۰	امنیت و ایمنی
۱۰	دسترسی به تسهیلات و خدمات اساسی (بهداشتی، آموزشی و ورزشی) مناسب
۸	مشارکت و ارزش دهی به کودکان
۶	وجود و دسترسی مناسب به فضاهای سبز و طبیعی
۶	کاهش ترافیک و وجود حمل و نقل عمومی، مسیرهای دوچرخه و پیاده مناسب
۶	ایجاد و طراحی محیط های تفریح، بازی و سرگرمی برای کودکان

با هدف بررسی امکان استفاده از رویکرد شهر دوستدار کودک در مصر می پردازند. نتایج این پژوهش نشان می دهد که محیط بیرون به طور مناسبی برای نیازهای کودکان کافی است. این پژوهش یک ارزیابی از مفهوم شهر دوستدار کودک برای جوامع شهری ارائه می کند و همچنین نشان می دهد که چگونه نقاط مورد بررسی می توانند کودکان را به عنوان یک بخش مشارکتی در فرآیند برنامه ریزی و طراحی شهری ادغام کنند. بعلاوه، این پژوهش نتیجه گیری می کند که مفهوم شهر دوستدار کودک از طریق احقاق حقوق کودک قابل دستیابی است و رضایت کودکان به عنوان یک عنصر بااهمیت در جامعه است. همچنین طبق نتایج به دست آمده در این پژوهش، کودکان نیازهایی دارند و شهر باید دارای معیارهایی باشد تا دوستدار کودک باشد؛ به طور مثال شهر باید برای کودکان ایمن باشد به طوری که کودکان بدون ترس فعالیت هایی که می خواهند را انجام دهند. بعلاوه، کودکان خواستار انجام فعالیت های بخصوصی در شهر محل زندگی شان هستند و شهر و محدوده نباید آن گونه باشد که

این پژوهش نشان می‌دهد که سیستم دسترسی، ساختار بافت، کاربری و لایه‌های مرتبط به‌اندازه‌ای در دوستداری شهر برای کودکان در مقیاس کلان اهمیت دارد که عملاً بر کیفیت زندگی کودکان در مقیاس خرد اثرگذار هستند.

تجارب جهانی شهر دوستدار کودک

در این قسمت به بررسی پروژه‌های جهانی مرتبط با موضوع پژوهش پرداخته شده است.

پروژه پیوستن به هم برای کودکان بندیکو (استرالیا)

اولین بار یونیسف در سال ۲۰۰۷ میلادی شهر بندیکو در استرالیا را به عنوان شهر دوستدار کودک و اولین شهری که همه جنبه‌ها و ویژگی‌های یک شهر دوستدار کودک از نظر یونیسف را دارا بود، معرفی و به رسمیت شناخت.

پروژه «پیوستن به هم برای کودکان بندیکو» یک پروژه است که به شهر کمک می‌کند تا بیشتر دوستدار کودک شود. چشم‌انداز بندیکوی بزرگ برای یک شهر دوستدار کودک عبارت است از:

– کودکان شهروندانی برابر، با حقوقی برابر با بزرگسالان هستند.

– از کودکان ایده‌ها و نظرات آنها پرسیده می‌شود.

– ایده‌ها و نظرات کودکان به‌طورجدی توسط بزرگسالان مورد توجه قرار می‌گیرد.

– کودکان در جامعه خود احساس امنیت می‌کنند.

– بزرگسالان از محیطزیست برای کودکان در حال حاضر و در آینده مراقبت می‌کنند.

بعلاوه اقدامات اصلی پروژه عبارت‌اند از: برنامه آموزش جامعه؛ بروشور اطلاعات شهر دوستدار کودک؛ یک وکیل شناخته شده کودکان؛ یک گروه کاری اجتماعی که درک بیشتری از نیازهای کودکان محلی فراهم می‌کند؛ مشاوره گسترده کودکان برای افزایش درک کودک بودن در بندیکو؛ بررسی دقیق امکانات که بر خدمات و سازمان‌هایی که از ساختمان‌های شورا استفاده می‌کنند تمرکز دارد؛ یک برنامه با برچسب دوستدار کودک که خدمات، مشاغل و سازمان‌هایی که تعهد خود را به حمایت از کودکان و خانواده‌ها نشان می‌دهند را شناسایی می‌کند؛ یک استراتژی سلامت و رفاه که شامل تمرکز بر نیازهای کودکان و دسترسی به خدمات کودکان و خانواده

به دلیل عدم برآورده کردن بستر مناسب جهت فعالیت‌هایی که کودکان خواستار انجام آن‌ها هستند و عدم برآورده کردن نیازهای کودکان، کودکانی که در آن زندگی می‌کنند را وادار به اندیشیدن به رفتن به مکانی دیگر جهت برآورده شدن نیازها و خواسته‌هایشان کند. همچنین این پژوهش سؤالاتی را از کودکان و والدینشان در مورد محدوده هلیوپولیس در قاهره می‌پرسد و از مصاحبه‌شوندگان در مورد رضایت آن‌ها و تجربه آن‌ها در حوزه عمومی سؤال می‌کند. نتایج این پژوهش بیانگر آن است که در مصر هیچ شهر دوستدار کودک یا حتی اجتماع دوستدار کودکی وجود ندارد. داس و بنرجی (۲۰۲۳) در پژوهشی با عنوان "شناسایی پارامترهای ارزیابی دوستدار کودک بودن در محله‌های شهری در شهرهای هند" به شناسایی پارامترهایی که می‌تواند برای تحلیل بیشتر و ساده‌سازی روش‌شناسی برای برنامه‌ریزی یک محله شهری سالم و ایمن دوستدار کودک استفاده شود و ارائه چارچوبی بر اساس نظرسنجی آزمایشی، بر اساس مرور ادبیات پژوهش، می‌پردازند. این پارامترها عبارت‌اند از: ایمنی درک شده از محله، محیط ساخته‌شده محله، حرکت مستقل کودکان.

بعلاوه، مقالات حکمت نیا و همکاران (۱۳۹۹) و زیاری و همکاران (۱۴۰۰) از جمله پژوهش‌های داخلی اخیر انجام‌شده در حیطه شهرهای دوستدار کودک هستند. حکمت نیا و همکاران (۱۳۹۹) در مقاله "آینده‌نگاری شهر دوستدار کودک در افق ۱۴۱۰ (مورد شناسی: شهر تبریز)"، با توجه به نظرات کارشناسان به این نتیجه می‌رسند که شرایط ناامیدکننده‌ای برای تحقق شهر دوستدار کودک در مناطق ۱۰گانه شهر تبریز و به‌ویژه برای منطقه‌های ۸ و ۹ در افق ۱۴۱۰ وجود دارد. همچنین زیاری و همکاران (۱۴۰۰) در مقاله خود با عنوان "تبیین اصول شهر دوستدار کودک با رویکرد ارتقاء محیط شهری به روش دلفی و کاربست آن در منطقه ۲ تهران"، به دنبال تبیین ساختار بهینه و بومی شهر دوستدار کودک به منظور ارتقا کیفی فضای شهری و ارائه معیار و شاخص‌های ارزیابی شهر دوستدار کودک در فضاهای شهری با در نظر گرفتن مفهوم سرگرمی و تفریح در منطقه ۲ شهر تهران هستند. یافته‌های این پژوهش نشان‌دهنده وجود پهنه‌های نا دوستدار در مرکز، جنوب، و در حالت متمرکز در قسمت شمالی منطقه ۲ شهرداری تهران بوده که عملاً به لحاظ ساختاری هسته‌های فعالیتی اصلی منطقه ۲ را تحت پوشش خود دارند. همچنین نتایج حاصله از

فضاهای عمومی اطراف آپارتمان‌ها با تمرکز بر تشویق مشارکت کودکان (برخی از مداخلات عبارت بودند از: وسایل بازی که فقط زمانی کار می‌کنند که بچه‌ها با هم کار می‌کنند؛ مسیرهای ترافیکی سبز دوستدار کودک که هدف آنها توجه کودکان به طبیعت است)؛ ارائه طیفی از خدمات نظیر فعالیت‌های مراقبت از کودک و حمایت از یادگیری در خارج از ساعات عادی مدرسه تحت عنوان «پرديس کودک» توسط یک مدرسه اجتماعی؛ و ارائه روش برنامه‌ریزی شهری «ساختن بلوک‌ها برای روتردام دوستدار کودک» برای سنجش تأثیرات تلاش‌های خاص شهر برای تبدیل شدن به یک شهر دوستدار کودک اشاره کرد.

لازم به ذکر است که روش برنامه‌ریزی شهری «ساختن بلوک‌های ساختمانی برای روتردام دوستدار کودک»، برای سنجش تأثیرات تلاش‌های خاص شهر برای تبدیل شدن به یک شهر دوستدار کودک طی سال‌های ۲۰۰۷ تا ۲۰۱۱ توسعه داده شد. مطالعات آزمایشی در ۱۱ محله در روتردام با تمرکز بر توسعه دوستدار کودک برای حفظ خانواده‌ها در شهر انجام شد. از چهار بلوک ساختمانی برای شناسایی نقاط قوت و ضعف محله‌های مختلف استفاده شد: مسکن، فضای عمومی، امکانات دوستدار کودک و مسیرهای امن تردد. برای هر یک از بلوک‌های ساختمانی مجموعه‌ای از شرایط مشخص شد. مطالعات آزمایشی در ۱۱ محله در روتردام با تمرکز بر توسعه دوستدار کودک برای حفظ خانواده‌ها در شهر انجام شد. از چهار بلوک ساختمانی برای شناسایی نقاط قوت و ضعف محله‌های مختلف استفاده شد: مسکن، فضای عمومی، امکانات دوستدار کودک و مسیرهای امن تردد. برای هر یک از بلوک‌های ساختمانی مجموعه‌ای از شرایط مشخص شد:

بلوک ساختمانی ۱: مسکن دوستدار کودک

– **شرایط خانه‌های شخصی:** خانه‌های شخصی تک‌خانواده‌ای با یک باغ برای بزرگ کردن فرزندان ایدئال است.

– **شرایط آپارتمان‌های دوستدار خانواده:** حداقل مساحت خالص طبقه ۸۵ مترمربع؛ ارتباط مستقیم بین ورودی و خیابان و فضای انبار کافی؛ یک اتاق برای هر کودک؛ یک زمین بازی مشترک در داخل ساختمان در بلوک‌های آپارتمانی بالاتر از چهار طبقه؛ یک آسانسور؛ فضای باز خصوصی به اندازه کافی بزرگ برای حداقل یک میز؛ مناطق بازی خوب در فضای باز و مناطق مشترک برای گروه‌های سنی مختلف.

است؛ یک طرح ناحیه تجاری مرکزی که بر بهبود دسترسی عابر پیاده، کاهش سرعت خودروها، تعریض مسیرهای پیاده‌روی و کاهش جرم و جنایت تمرکز دارد؛ یک استراتژی دوچرخه‌سواری و پیاده‌روی برای بهبود مسیرها، علائم، دسترسی و اتصال؛ استراتژی اتوبوس مدرسه پیاده‌روی (گروهی از کودکان که با یک یا چند بزرگسال به مدرسه می‌روند) برای بهبود مهارت‌های ایمنی جاده‌ای کودکان، ترویج ورزش، گسترش شبکه‌های اجتماعی و کاهش آلودگی محیط‌زیست؛ استراتژی فضای بازی که در جهت دسترسی جهانی به فرصت‌های بازی برای همه کودکان کار می‌کند؛ برنامه سوادآموزی سال‌های اولیه که والدین را تشویق می‌کند تا با کودکان کتاب بخوانند؛ یک گروه رهبری برای نظارت بر اجرا و تأمین منابع برنامه. این گروه از اعضای شورای شهر بندیکوی بزرگ، بوروکرات‌های ارشد، رهبران سازمان‌های غیردولتی و مدافعان (وکیلان) کودکان تشکیل شده است (https://www.penrithcity.nsw.gov.au/images/documents/services/childrens-services/Child_Friendly_City_Strategy.pdf).

پروژه شهری دارای آینده (روتردام، هلند)

روتردام یکی از معدود شهرهای بزرگی است که هدف دوستدار کودکان را به‌طور جدی اتخاذ کرده است. مقامات شهر روتردام به دنبال راهی جهت نجات از مشکلاتی مانند تغییرات جمعیتی، افزایش نرخ شهرنشینی، تخریب محیط‌زیست، تبدلات بین نسلی محدود و تهدیداتی برای سرزندگی بلندمدت جوامع بودند و آن‌ها جذاب کردن شهر برای کودکان، جوانان و والدین را راهی برای حل این مشکلات تشخیص دادند؛ چراکه خانواده‌های جوان نقش مهمی در انسجام اجتماعی و فعالیت اقتصادی جامعه ایفا می‌کنند. برنامه "روتردام دوستدار کودک" چهار جنبه اصلی را **هدف** قرار داد: ارتقای شهر به عنوان یک مکان مسکونی، حفظ خانواده‌ها در شهر، تقویت اقتصاد، و بهبود کیفیت زندگی کودکان ۰ تا ۱۸ سال. جنبه کلیدی روش‌شناسی (متدولوژی) این پروژه، رویکرد منطقه‌ای آن بود که در آن مقیاس‌های متنوع ناحیه‌ها و محله‌های شهر در نظر گرفته شد. از جمله **اقدامات اصلی** این پروژه می‌توان به تشویق شوراهای ناحیه به رهبری و مدیریت ایجاد یک رویکرد آموزشی یکسان مختص محله با همکاری شرکت‌های اصلی مسکن؛ بازطراحی حیاط مدارس، زمین‌های بازی و

– **شرایط امکانات:** حداقل یک مدرسه گسترده در هر ناحیه، یعنی یک مدرسه ابتدایی یا راهنمایی که فعالیت‌های فوق برنامه را به مدت شش ساعت در هفته ارائه می‌دهد؛ محیط مدرسه ایمن، هم از نظر چیدمان حیاط مدرسه و هم از نظر دسترسی به مدرسه؛ نسبت ۲ به ۱ بین سطح و فضای سبز در حیاط مدرسه با مساحت سطح حداقل ۳۰۰ متر مربع.

بلوک ساختمانی ۴: مسیرهای ترافیکی ایمن

مسیرهای ترافیکی دوستدار کودکان برای کاهش مستقل کودکان در شهر تعریف شد. نمونه‌هایی از اقداماتی که به بهبود ایمنی کمک می‌کند عبارت‌اند از اقدامات کاهش سرعت و مناطق تردد ممنوع؛ قرار دادن امکانات عمومی در نقاط استراتژیک که سبب ایمن کردن خیابان‌ها از نظر اجتماعی می‌شود و همچنین خیابان‌ها را برای سفر به طور مستقل ایمن‌تر می‌کند؛ ایجاد پیاده‌رو با عرض حداقل ۳ متر در حداقل یک طرف هر خیابان.

به‌طور کلی می‌توان گفت که این پروژه یک نقشه راه عملی برای تبدیل محله‌های شهری به مکان بهتری برای رشد کودکان ارائه می‌دهد. با اجرای این بلوک‌های ساختمانی، شهر واقعاً به مکانی جذاب برای زندگی و بازی خانواده‌ها تبدیل می‌شود. همچنین مداخلات پیشنهادی (پارک‌های بهتر، شبکه‌های پیاده‌روی و دوچرخه‌سواری بهبودیافته، پیاده‌روهای وسیع‌تر) تفاوت واقعی در زندگی کودکان ایجاد می‌کند و این پروژه تنها به فرآیندهای مشارکتی بسنده نمی‌کند (National Institute of Urban Affairs, 2017).

پروژه شهر برای کودکان (اسن، آلمان)

هدف این پروژه ایجاد شرایطی است که کودکان اسن را قادر می‌سازد تا به عنوان افرادی سالم رشد کنند که در محیط شهری خود راحت هستند. اقدامات اصلی این پروژه عبارت‌اند از بهینه‌سازی خدمات در دسترس برای کودکان و والدین برای رشد فکری، فرهنگی و فیزیکی کودکان؛ ترویج فرهنگ گفتگو و یادگیری مداوم بین شورای شهر، دولت، شرکای غیرشهری، کودکان و والدین؛ تبدیل زمین بازی‌های عمومی به فضاهای بازی اکولوژیکی (بین سال‌های ۱۹۸۹ تا ۱۹۹۸، بیش از ۲۵۰ زمین بازی عمومی به فضاهای بازی اکولوژیکی تبدیل شدند)؛ ایجاد مدل حمایت از زمین بازی که به‌موجب آن شهروندان

بلوک ساختمانی ۲: فضای عمومی

برای توسعه شهر واقعاً دوستدار کودک، تجهیز فضای عمومی برای نیازهای خاص کودکان ضروری تلقی می‌شد. فضای عمومی بلوک ساختمانی شرایط را برای مناطق بازی، مناطق بازی در فضای باز و استفاده از فضای بین درب ورودی و سطح خیابان (فضای گذار) درست می‌کند.

– **شرایط مناطق بازی در فضای باز در روتردام:** فضاهای ورزشی و بازی حداقل ۵۰۰۰ متر مربع برای هر منطقه مسکونی مشخص شده بزرگتر از ۱۵ هکتار؛ در بلوک‌هایی با مساحت کمتر از ۱۵ هکتار، یک منطقه ورزشی و بازی ترکیبی با حداقل ۱۰۰۰ متر مربع کافی است؛ دومین منطقه بزرگ ورزشی و بازی که حداقل ۱۰۰۰ متر مربع را پوشش می‌دهد در درون ۳۰۰ متری منطقه مرکزی ورزشی و بازی؛ پیاده‌رو مناسب برای بازی با عرض ۳-۵ متر حداقل در یک طرف خیابان، ترجیحاً در سمت آفتاب‌رو.

– **شرایط فضاهای بازی سبز:** درختانی با تنوع فصلی (به عنوان مثال درختان دارای شکوفه، میوه و برگ) و درختان بالارونده؛ زمین‌های چمن و زمین‌های بازی سبز (با درختان به‌جای درختچه‌ها و بوته‌های خاردار)؛ حیاط مدرسه دارای سرسبزی (نسبت ۲ به ۱ فضای سطحی به فضای سبز برای حیاط مدارس بزرگتر از ۳۰۰ متر مربع).

– **شرایط فضای گذار:** گنجاندن منطقه بین درب ورودی و فضای عمومی در کل طرح تبدیل به روش استاندارد شد؛ استفاده از سنگفرش در مناطقی که خانه‌ها باغ جلویی نداشتند و در محله‌های شهری با سنگفرش‌های عریض حداقل ۳ متر.

– **شرایط برای ساختمان‌های موجود:** گزینه‌های موجود برای فضای گذار با توجه به موقعیت مکانی تعیین شد به‌طور مثال یک باغ دیواری، یک نیمکت پارک چسبیده به دیوار یا یک دیوار کوتاه برای نشستن، گزینه‌های مناسب برای فضای گذار ارائه شده بودند. در مسیرهای پرتراфик، ایده ایجاد یک بافر (حائل محافظ) بود. در خیابان‌های فرعی مسکونی آرام، فضای گذار فرصت کافی برای ملاقات کودکان و ساکنان بزرگسال فراهم می‌کرد.

بلوک ساختمانی ۳: امکانات

امکانات محلی مانند مغازه‌ها، کلوب‌های ورزشی و مدارس، که هم والدین و هم فرزندان از آن استقبال می‌کنند، باید فراهم شود زیرا به ایجاد محله‌ای سرزنده با انسجام اجتماعی کمک می‌کند.

ایجاد کرد تا کودکان بتوانند بین فضاهای خصوصی و عمومی به صورت ایمن رفت و آمد کنند؛ تأسیس برنامه کودک در ترافیک در سال ۱۹۹۲ و ارزیابی آمار تصادفات کودکان؛ انجام ابتکارات متعددی برای ساختن ساختمان‌های مدرسه دوستدار کودک و تأمین حمایت اجتماعی برای سلامت روانی و جسمی کودکان. به‌طور کلی پروژه اسن چگونگی برانگیزاندن مشارکت کودکان و والدین در تدوین سیاست‌های جوانان را شرح می‌دهد. این پروژه به کمک‌های کودکان و جوانان اهمیت قابل توجهی می‌دهد و کودکان را تشویق می‌کند تا با روش‌های بیان خود ایده‌ها و استراتژی‌های برنامه‌ریزی ارائه دهند. بعلاوه این شهر طیف گسترده‌ای از خدمات را ارائه می‌دهد. با این وجود چالش‌هایی پیش روی این پروژه خواهد بود. به‌طور مثال تاکنون توجه خاصی به گروه‌های کودکان با نیازهای ویژه مانند کودکان غیر آلمانی، کودکان دارای معلولیت، کودکان در تضاد با قانون، کودکان تحت سرپرستی دولت و کودکان بی‌خانمان نشده است. هدف این پروژه می‌تواند شامل این گروه از کودکان در آینده باشد. بعلاوه ابزارهای نظارت و ارزیابی باید ایجاد شود تا دید بهتری در مورد تأثیر مستقیم پروژه ایجاد شود (National Institute of Urban Affairs, 2017).

پروژه لندن‌های جوان - آینده‌های موفق / شهر دوستدار کودک (لندن، انگلیس)

شهر لندن نمونه خوبی از یک استراتژی یکپارچه برای کودکان و جوانان است که از طریق یک رویکرد مشارکتی توسعه یافته است. استراتژی لندن بر ایجاد شهری متمرکز است که در آن فرصت‌های اقتصادی و استعدادهای می‌توانند شکوفا شوند و کودکان می‌توانند به شکل ایمنی بزرگ شوند. بنابراین استراتژی (یکپارچه لندن برای کودکان و جوانان) بر موضوعات اصلی زیر متمرکز دارد: مشارکت و فعالیت‌های داوطلبانه کودکان؛ مقابله با فقر کودکان و بهبود شانس زندگی کودکان؛ حمایت خانواده و مداخلات اولیه؛ کاهش تعداد کودکان و جوانان خارج از سیستم آموزشی؛ اشتغال و آموزش؛ کودکان تحت مراقبت؛ پیشگیری از جرم جوانان.

در نوامبر سال ۲۰۰۰، شهردار لندن استراتژی خود را برای تبدیل لندن به شهری دوستدار کودکان به‌وسیله توسعه و اجرای «استراتژی کودکان و جوانان اقتدار لندن بزرگ» با مشارکت فعال جوانان لندنی در چارچوب کنوانسیون سازمان

شهر می‌توانستند با خرید سهمی از زمین، حامی مالی زمین‌های بازی عمومی شوند (تا سال ۱۹۹۸، حدود ۱۰۰ زمین بازی از طریق این برنامه حمایت مالی شد)؛ توجه به مشارکت و حمایت از جوانان (کودکان در بسیاری از تصمیمات مهم دخیل بودند و از آنها خواسته شد در مورد انجمن‌ها، طراحی زمین بازی، مشکلات ترافیکی و غیره نظر بدهند. همچنین اگرچه سیاست‌های خاصی به‌طور گسترده برای گروه‌های محروم تدوین نشده بود، برخی از کودکان در اسن، کلاس‌های حمایت از تکالیف را برای کودکان محروم پناهجو تشکیل دادند. در سال ۱۹۹۲ شهردار اسن به این کودکان جایزه دوستدار کودک را اعطا کرد؛ اجرای برنامه‌هایی برای عمومی کردن و انتشار اطلاعات در مورد کنوانسیون سازمان ملل متحد در مورد حقوق کودک؛ تأسیس انجمن‌هایی برای جوانان بین سال‌های ۱۹۹۰ تا ۲۰۰۰ (در این انجمن‌ها کودکان بین ۹ تا ۱۴ سال در مورد کنوانسیون حقوق کودک مطلع شدند. همچنین این انجمن‌ها بحث‌هایی را برای ارزیابی دستوردهای شهری و مسائل مربوط به جوانان، بین کودکان، اعضای دفتر کودکان و شورای شهر تسهیل کرد)؛ راه‌اندازی وبسایت دوستدار کودک جامعه به عنوان یک پلتفرم مهم برای حمایت و آگاهی عمومی؛ انتشار ماهنامه‌ای در سال ۱۹۹۳ که کودکان را از رویدادها و فعالیت‌های آینده در شهر مطلع می‌کرد؛ ایجاد پست مأمور کودکان در سال ۲۰۰۴ و مأموران ناحیه‌ای ویژه به عنوان نقاط کانونی برای کودکان و خانواده‌ها به منظور شنیده شدن نظرات و صدای آن‌ها و یافتن راه‌حلی برای آنها؛ تصویب سیاست‌های مرتبط با کودکان بر اساس نظرات والدین (حاصله از نتیجه پرسشنامه‌های توزیع‌شده) نسبت به دفاتر و خدمات مرتبط با کودک و خانواده، توسط شورای شهر (در سال ۲۰۰۱ چهار حوزه اولویت‌دار که بر این اساس به تصویب شورای شهر اسن رسید عبارت‌اند از ارتقای ایمنی راه‌ها در مناطق مسکونی، بهبود زمین‌های بازی و کمربندهای سبز، بهبود خانه‌های دارای کودکان و تسهیل مهدکودک برای کودکان؛ ایجاد زون‌های دارای محدودیت سرعت در مناطق منتخب (این مناطق بیشتر در اطراف مدارس، مهدکودک‌ها و خانه‌های سالمندان بودند. تا سال ۱۹۹۸: ۲۰۰ منطقه ایجاد شد که دارای محدودیت سرعت ۳۰ کیلومتر در ساعت بودند که منجر به کاهش تعداد تصادفات و صدمات عابران پیاده شد)؛ راه‌اندازی یک شبکه ترافیک دوستدار کودک در سال ۱۹۹۰ که مسیرهای ترافیکی مناسب برای کودکان را

از زورگویی توسعه داده شد. همچنین شهردار اطمینان داد که کار مشترک با شرکای لندن برای ترویج سرمایه‌گذاری مستمر با هدف قرار دادن حمایت از محروم‌ترین کودکان و خانواده‌ها در اولویت قرار دارد. ۶- بهبود فعالیت‌های بدنی و تغذیه سالم (از جمله اقدامات در این حوزه می‌توان به مبارزه با چاقی کودکان از طریق برنامه‌های ورزشی و ...، فراهم آوردن فرصتی برای آموزش شنا به ۱۵۰۰۰ کودک و بزرگسال از طریق طرح جدیدی که استخرهای سیار را ارائه می‌دهد، و جمع‌آوری اطلاعات در مورد رفاه و سلامتی کودکان در لندن از طریق "نظرسنجی جوانان لندن" که به طور منظم (۲۰۰۴ و ۲۰۰۹) انجام شد. ۷- تأمین مالی بیشتر برنامه‌های جوانان ۸- بهبود مهارت‌های جوانان و آموزش و آینده شغلی. (به طور مثال آکادمی‌های جدیدی برای حمایت از جوانان برای کسب مهارت‌ها و آموزش‌های لازم برای پیشرفت و موفقیت در بازار کار لندن افتتاح شد. همچنین یک وبسایت فارغ‌التحصیلان "توسط شهردار راه‌اندازی شد تا به فارغ‌التحصیلان در یافتن شغل در سراسر لندن کمک کند).

همچنین در راستای دستیابی به هدف ایجاد لندن دوستدار کودک یک برنامه آزمایشی در سال ۲۰۰۹ با هدف بهبود زندگی ۶۰۰۰۰ کودک در لندن که در فقر زندگی می‌کردند، راه‌اندازی شد. این برنامه از سه جزء تشکیل شده است: یادگیری لندن (با تمرکز بر ابتکارات آموزش، رفتار اجتماعی و حمایت از خانواده)؛ لندن ایمن (با تمرکز بر افزایش ایمنی و مقابله با جرم و جنایت)؛ London Achieving (برنامه راهنمایی و حمایت از کودکان بدون والدین با تحصیلات بعد از ۱۶ سالگی). شایان ذکر است که در این برنامه، سازمان‌های مختلف و بخش‌های داوطلبانه نقش ایفا کردند در ارائه خدمات به کودکان، ترویج حقوق کودکان، ارائه خدمات دوستدار کودک به جوامعی که به لحاظ سنتی رانده شده‌اند، در تسهیل مشارکت و تصمیم‌گیری کودکان در برنامه‌های اجتماعی و بهبود زندگی جوانان لندن.

به‌طور کلی می‌توان گفت این استراتژی و دستور کار، مدلی عملی برای پرداختن به مسائل دوستدار کودک را به روشی بین بخشی ارائه می‌دهد که تمام جنبه‌های مؤثر بر زندگی کودکان در لندن را در بر می‌گیرد. در این استراتژی کودکان این فرصت را دارند که مشارکت کنند و به طرق مختلف صدای خود را به گوش دیگران برسانند: نظرسنجی، جلسات، شوراها، مربیگری و ... همچنین تمرکز اصلی فعالیت‌های مشارکتی و استراتژی بر روی کودکان در سن مدرسه و نوجوانان است. شایان ذکر

ملل متحد در رابطه با حقوق کودک اعلام کرد. این استراتژی به طور مرتب به‌روز می‌شود و مبنایی برای دستور کار فعلی شهردار «لندن‌های جوان - آینده‌های موفق» است. به منظور شکل دادن به استراتژی، یک کمیته راهبری استراتژی با نمایندگانی از ذینفعان مختلف ایجاد شد. اهداف اصلی استراتژی عبارت بودند از: تشویق و برنامه‌ریزی برای مشارکت کودکان در دولت؛ مشخص کردن جهت آینده برای استراتژی و ایجاد مشارکت با سازمان‌ها و آژانس‌های مربوطه برای پیشبرد استراتژی؛ شناسایی و اولویت‌بندی اقدامات آتی برای کمک به استراتژی. شایان ذکر است که نظرسنجی برای جمع‌آوری نظرات کودکان و جوانان برای توسعه استراتژی و افزایش آگاهی آنها در مورد نقش و مسئولیت‌های شهردار انجام شد. با توجه به اینکه تعداد قابل توجهی از جوانان لندن قربانی جنایت شده‌اند، نگرانی‌هایی در زمینه جنایت ایجاد شد. کودکان همچنین به مسائل مربوط به در دسترس بودن محدود باشگاه‌های جوانان و فرصت‌ها در جوامع خود اشاره کردند.

دستور کار «لندن‌های جوان - آینده‌های موفق» مجموعه‌ای از اولویت‌ها را مشخص می‌کند که اساس طرح عملیاتی را تشکیل می‌دهد که شامل: ۱- مشارکت جوانان لندنی در تصمیم‌گیری (از طریق دادن فرصت به کودکان برای شنیده شدن نظراتشان از طریق نظرسنجی یا جلسات رایزنی خاص. به طور مثال فرصت‌هایی برای کودکان فراهم شد تا با مشورت با شهردار در مورد سیاست‌گذاری توصیه‌هایی به او ارائه کنند. علاوه بر این، "زمان سؤالات جوانان" به کودکان این فرصت را می‌دهد که از شهردار و مجمع عمومی سؤال کنند. همچنین "رویدادهای مشاوره جوانان" به جوانان اجازه داد تا مسائلی را که برای آنها مهم است مطرح کنند. بعلاوه تعدادی پنل ایجاد شد تا به جوانان این فرصت را بدهد تا در مورد اینکه برنامه‌های شهردار چه تأثیری بر آنها خواهد داشت صحبت کنند. ۲- ایجاد فرصت‌های داوطلبانه و دیگر فرصت‌ها برای جوانان لندنی و برنامه‌های مشارکت در اداره لندن بزرگ (GLA) و کمیسیون‌ها ۳- بهبود مراقبت از کودکان و سایر زیرساخت‌های حمایتی برای والدین؛ به عنوان مثال، بهبود خدمات پرستاری مدارس و همچنین بهبود دسترسی والدین به مراقبت مقرون‌به‌صرفه از کودکان مورد توجه قرار گرفت. ۴- ارتقای سطح تحصیلات و شانس زندگی جوانان ۵- حمایت از گروه‌های آسیب‌پذیر جوانان؛ به عنوان مثال، یک برنامه آموزشی برای پیشگیری

افرادی که از طریق UitPAS کمک‌های مالی بیشتری دریافت می‌کنند، تقویت زبان از طریق سازمان‌دهی اردوهای هلندی‌زبان برای تازه‌واردان زیر سن قانونی در طول تعطیلات مدرسه؛ افزایش مدارس و نگهداری و مراقبت از کودکان؛ آگاه‌سازی کودکان و نوجوانان (به‌وسیله اقداماتی نظیر ایجاد یک صفحه مخصوص نوجوانان در مجله شهر، راه‌اندازی صفحه فیس‌بوک برای نوجوانان بین ۱۲ تا ۱۸ سال جهت اطلاع‌رسانی در مورد همه رویدادهای مربوط به نوجوانان در خنت و آنچه در شهر خنت در حال وقوع است)؛ تمرکز بر سلامت و رفاه کودکان و نوجوانان (به‌وسیله اقداماتی نظیر حمایت مالی از والدین کودکان معلول، توسعه یک سیاست میان بخشی در مورد غذای سالم با همکاری Network Gezondheidspromotie Gent در حوزه نوجوانان دارای اضافه‌وزن و خطر ابتلا به دیابت و ترویج نوشیدن آب کافی)؛ تمرکز بر ایجاد خانه‌های کافی، مناسب، استطاعت‌پذیر و با کیفیت دوستدار کودک و خانواده و ایجاد محیطی دوستدار کودک و نوجوان؛ تمرکز بر با هم زندگی کردن محترمانه گروه‌های مختلف جنسی، اجتماعی و ... و شهروندی محترمانه (از طریق اقداماتی نظیر تمرکز بر پرورش کودکان و نوجوانان به عنوان شهروندان جهانی دارای مسئولیت در قبال محیط زندگی و محیط مدرسه، دارای آگاهی زیست‌محیطی و استفاده‌کننده از شیوه‌های جابه‌جایی پایدار در جاده و در مسیر مدرسه و ...).؛ فراهم کردن محیط کاری دوستدار خانواده برای کارکنان شهر خنت (به‌وسیله اقداماتی نظیر افزایش امکان دورکاری، ساخت مکانی برای شیردهی)؛ تمرکز بر گردشگری دوستدار خانواده و نوجوان (به‌وسیله اقداماتی نظیر اعطای معافیت مالیات شهری تا سن ۱۸ سال به جای ۱۲ سال فعلی به عنوان وسیله‌ای مالی برای ترویج گردشگری برای خانواده‌های دارای کودکان و نوجوانان در خنت، استفاده از بلاگرهای کودک که می‌توانند از تجربیات خود برای نوشتن مقالات در مورد فعالیت‌ها یا مکان‌هایی برای افرادی که مایل به سفر شهری به خنت هستند استفاده کنند) (National Institute of Urban Affairs, 2017; Stad Gent, 2015).

شاخص‌های شهر دوستدار کودک در نظر گرفته شده در تجارب جهانی پژوهش

در این قسمت شاخص‌های مورد توجه در پنج پروژه جهانی بررسی شده، به صورت یکپارچه در جدول ۳ ارائه شده‌اند. بعلاوه پس از بررسی جدول ۳، اصلی‌ترین شاخص‌ها از

است که اگرچه شنیدن صدای کودکان خردسال دشوار است، اما باید به دوران اولیه کودکی توجه بیشتری شود. بعلاوه یکی از نقاط قوت اصلی این برنامه، مشارکت تعداد زیادی از شرکا است که از نزدیک در تحقق حقوق کودکان کار می‌کنند. همچنین لازم به ذکر است که در زمان تنگنای اقتصادی، تخصیص منابع کافی برای اجرای این استراتژی چالش برانگیز است (National Institute of Urban Affairs, 2017).

پروژه شهر دوستدار کودک و نوجوان (خنت، بلژیک)

در سال ۲۰۱۲، شهر خنت آرزوی خود را برای تبدیل شدن به "بهترین شهر دوستدار کودک بلژیک" - و همچنین شاید اروپا، اعلام کرد. این پروژه که به مدت پنج سال (۲۰۱۹-۲۰۱۴) راه‌اندازی شد، قصد داشت به طور فعال کودکان را در شهرسازی و ساختن خنت به عنوان شهری دوستدار کودک، مشارکت دهد. بعلاوه، این پروژه به عنوان یک راه فعال، صدای کودکان و نوجوانان را در حوزه برنامه‌های چندساله وارد کرد که از این طریق به کودکان و نوجوانان جایگاه رسمی در برنامه بلندمدت جدید شهر داد. اقدامات اصلی در نظر گرفته شده در این پروژه عبارت‌اند از: در نظر گرفتن نظرات کودکان و نوجوانان در تمامی انتخاب‌ها و تصمیمات شهرداری؛ رفع مشکل بیکاری نوجوانان؛ افزایش فضای سبز و فضا برای ورزش، بازی و رویدادهای ملاقات؛ افزایش پیشنهاد کار و اوقات فراغت جوانان و آسان‌سازی دسترسی به آن‌ها برای همه کودکان و نوجوانان؛ آسان‌سازی ایمن‌سازی و لذت‌بخش کردن جابه‌جایی‌های کودکان و نوجوانان در شهر (از طریق اقداماتی نظیر ایجاد حمل‌ونقل عمومی رایگان برای همه کودکان بین ۶ تا ۱۴ سال، کاهش سرعت خودروها به ۳۰ کیلومتر در ساعت در مرکز شهر و مناطق مسکونی حومه شهر، توسعه و تجهیز مسیرهای دوچرخه‌سواری، دو برابر کردن محدوده عابر پیاده در مرکز شهر، ایجاد یک مسیر مختص کودکان با انگیزه‌های بازی در منطقه Brugse Poort)؛ برپایی رویدادهای دوستدار کودک و خانواده و ارائه خدمات شهری دوستدار کودک و خانواده (نظیر ساخت مناطق شیردهی، میزهای تعویض پوشک نوزاد، توالت‌های مخصوص کودکان)؛ تمرکز بر مقابله با فقر با کودکان و جوانان و ایجاد فرصت‌های یادگیری و توسعه بیشتر برای جوانان فقیر (از طریق اقداماتی نظیر نظارت بر وعده‌های غذایی استطاعت‌پذیر، پرداخت ۲۰٪ از قیمت معمول برای فعالیت‌های فرهنگی و ورزشی توسط کودکان و نوجوانان

جدول ۳. شاخص‌های شهر دوستدار کودک در نظر گرفته شده در تجارب جهانی پژوهش.

پروژه شهر دوستدار کودک و جوان (خت، بلژیک)	پروژه لندن‌های جوان - آینده‌های موفق (لندن، انگلیس)	پروژه شهر برای کودکان (اسن، آلمان)	پروژه شهری دارای آینده (روتردام، هلند)	پروژه پیوستن به هم برای کودکان بندیکو (بندیکو، استرالیا)	طرح‌ها و مطالعات شاخص‌ها
✓	✓	✓	✓	✓	امنیت و ایمنی
			✓		انسجام اجتماعی
✓		✓	✓		دسترسی به طبیعت و فضاهای سبز
✓	✓				دسترسی به منابع اقتصادی (تدارک و توزیع مناسب و عادلانه منابع و کاهش فقر)
✓	✓			✓	عدم تبعیض جنسیتی، نژادی و اجتماعی
✓	✓	✓	✓	✓	دسترسی به تسهیلات و خدمات اساسی (بهداشتی، آموزشی و ورزشی) مناسب
✓	✓	✓	✓	✓	وجود محیط‌های سرگرمی، بازی و تفریح
			✓		وجود فضاهای عمومی با کیفیت و تعمیر و نگهداری محیط
			✓		وجود فضاهای همگانی و عمومی دارای فعالیت‌های متنوع به‌خصوص برای تعاملات
✓		✓	✓	✓	کاهش ترافیک و وجود حمل‌ونقل عمومی، مسیرهای دوچرخه و پیاده مناسب
✓	✓		✓	✓	بستر مناسب جهت یادگیری و توسعه کودکان به‌ویژه در فضاها و مکان‌های روزمره
✓		✓	✓		کیفیت مناسب مسکن و محل سکونت
✓	✓	✓	✓	✓	مشارکت و ارزش‌دهی به کودکان
			✓	✓	تعاملات با خانواده، اقوام، دوستان و جامعه
✓				✓	حفاظت از طبیعت و محیط زیست
✓					محیط پایدار
		✓			افزایش اطلاعات مربوط به حقوق کودک
✓	✓			✓	برآورده شدن نیازهای اولیه کودکان (نیاز به آب، غذا، پوشاک و سرپناه)

لحاظ تعدد تکرار در این پنج پروژه در جدول ۴ ارائه شده‌اند. همان‌طور که در جدول ۴ قابل مشاهده است، شاخص‌های ایمنی و امنیت، دسترسی به تسهیلات و فعالیت‌ها و خدمات اساسی (آموزشی، بهداشتی و ورزشی)، وجود محیط‌های بازی و سرگرمی و تفریح، مشارکت و ارزش‌دهی به کودکان در تمامی پنج پروژه بررسی شده مورد توجه قرار گرفته‌اند. شایان ذکر است که کاهش ترافیک و وجود حمل‌ونقل عمومی و مسیرهای پیاده و دوچرخه مناسب و همچنین وجود بستر مناسب جهت یادگیری و توسعه کودکان به‌ویژه در فضاها و مکان‌های روزمره از دیگر شاخص‌های مورد توجه در اغلب این پروژه‌ها بوده است.

تجربه شهر دوستدار کودک بم

شهرهای دوستدار کودک یک مفهوم نسبتاً جدید در ایران است. با این وجود سنت دیرینه ابتکارات و اقدامات دوستدار کودک در ایران وجود دارد. مثلاً شهرداری تهران طرح شهردار مدرسه را در سال ۱۹۹۳ میلادی راه‌اندازی کرد که در حال حاضر هم ادامه دارد (<https://childfriendlycities.org/iran/>). شاید بتوان گفت اولین توجه جدی به شهرهای دوستدار کودک بعد از زلزله مخرب بم در سال ۱۳۸۲ صورت گرفت به طوری که یونسف با همکاری دیگر نهادها، پروژه شهر دوستدار کودک را تعریف و آن را هدف‌گذاری نمود (کامل نیا و حقیر، ۱۳۸۸). هدف ابتکار شهر دوستدار کودک بم، تضمین حقوق کودکان (۶ تا ۱۳ ساله) برای دسترسی به خدمات اساسی با کیفیت، از طریق ترویج توسعه یک محیط پایدار و دوستدار کودک بود (Rismanchian & Rismanchian, 2007). همچنین طبق اهداف تعریف شده، موضوع مشارکت جمعی کودکان و توجه به خواسته‌هایشان بسیار اهمیت داشت (کامل نیا و حقیر، ۱۳۸۸). شایان ذکر است که این پروژه بر ارتقای طراحی برنامه‌ریزی شهری، توسعه و اجرای یکپارچه در سطح خانه، محله و شهر متمرکز است. این طرح‌ها دوستدار کودک، محیط زیست، حساس به فرهنگ، استطاعت‌پذیر و مقاوم در برابر زلزله هستند. در این پروژه برنامه‌ریزی محیط‌های فیزیکی مانند مدارس، فضاهای عمومی شهری و مسکن مطابق با استانداردهایی برای کیفیت زندگی و کیفیت یادگیری است که در اصول، استانداردها و دستورالعمل‌های شهرهای دوستدار کودک و مدارس دوستدار کودک تعیین شده است (National Institute of Urban Affairs, 2017). عمده اهداف در نظر

جدول ۴. اصلی‌ترین شاخص‌های شهر دوستدار کودک در تجارب جهانی بررسی شده.

دفعات تکرار شاخص	شاخص‌های شهر دوستدار کودک
۵	امنیت و ایمنی
۵	دسترسی به تسهیلات و خدمات اساسی (بهداشتی، آموزشی و ورزشی) مناسب
۵	ایجاد و طراحی محیط‌های تفریح، بازی و سرگرمی برای کودکان
۵	مشارکت و ارزش‌دهی به کودکان
۴	کاهش ترافیک و وجود حمل‌ونقل عمومی، مسیرهای دوچرخه و پیاده مناسب
۴	بستر مناسب جهت یادگیری و توسعه کودکان به‌ویژه در فضاها و مکان‌های روزمره

- گرفته شده برای این طرح عبارت بود از:
- **تقویت مشارکت کودکان:** باید به کودکان فرصت داد که درباره محیط پیرامون خود تصمیم‌گیری کنند. این امر نباید پس از اتخاذ تصمیم صورت گیرد بلکه باید در حین تصمیم‌گیری کودکان را دخیل کرد.
- **تقویت مشارکت:** بالا بردن انگیزه‌های همه گروه‌های ذینفع در بالا بردن و تقویت مشارکت همه.
- **ارتقاء آگاهی اجتماعی:** باید جامعه را جهت تقویت احترام به حقوق کودکان، آگاه کرد. باید همه سطوح مختلف اجتماع نسبت به این موضوع آگاهی یابند.
- **توجه به نیازهای بومی:** باید در این طرح‌ها به نیازهای خاص کودکان، خانواده‌ها، و اجتماع توجه نمود.
- **توسعه استراتژی‌های شهری برای کودکان:** باید دولت و بخش‌های قانون‌گذار به نیازهای شهری کودکان نظیر دوری از خشونت، تأمین ایمنی و ... توجه ویژه‌ای داشته باشند.
- **بودجه‌های سازمانی کودکان:** دخالت دادن افراد و نهادهایی

جدول ۵. اقدامات اصلی پروژه شهر دوستدار کودک بم (کامل‌نیا و حقیر، ۱۳۸۸؛ National Institute of Urban Affairs, 2017; Rismanchian & Rismanchian, 2007; UNICEF RC, 2005).

حوزه فعالیت	اقدامات انجام شده
شهرسازی دوستدار کودک	<ul style="list-style-type: none"> - احدث مرکز اجتماعی دوستدار کودک بم - احدث ۱۰ زمین‌بازی دوستدار کودک برای مدرسه - احدث چندین پارک دوستدار کودک - ارائه یک طرح اولیه برای زمین‌بازی مدرسه
آموزش و خدمات	<ul style="list-style-type: none"> - تعیین استانداردهایی برای مدرسه دوستدار کودک - به عنوان بخشی از یک طرح مشترک با وزارت آموزش و پرورش - ارزیابی برنامه یک مرکز رشد اولیه کودک در ایران
افزایش مالکیت و مشارکت اجتماعی	<ul style="list-style-type: none"> - آموزش مربیان برای زنان در مهارت‌های تسهیل‌گری - برگزاری جلسات با معلمان و مربیان مهدکودک و همچنین والدین در مورد ارتباط با کودکان - برگزاری کلاس‌های قصه‌گویی، عکاسی و نمایش برای کودکان و معلمان - برگزاری یک کارگاه آموزشی دوهفته‌ای به منظور شناخت نیازها، نظرات و ادراکات کودکان در ارتباط با موضوعات مختلفی نظیر خانه، مدرسه، زمین بازی، محله و شهر و در نظرگیری آن‌ها در فرآیند برنامه‌ریزی و ارتقای فضاهای اصلی زندگی کودکان
ایجاد ظرفیت مقامات محلی و ملی، به عنوان بخشی از پروژه‌های مشارکتی	<ul style="list-style-type: none"> - سازمان‌دهی جلسات ماهانه با ساکنان زون شهر دوستدار کودک، با تمرکز ویژه بر زنان به عنوان گروه هدف، و همچنین مقامات حکومتی و محلی بم

که می‌توانند جهت تأمین بودجه طرح‌ها یاری برسانند.

- **ظرفیت‌سازی:** بالا بردن توانایی‌ها و امکانات و توسعه بالقوه ظرفیت‌ها برای نسل‌های آینده، ارتقاء دانش و آگاهی، کمک به معنادار نمودن روش‌های مشارکت (کامل نیا و حقیر، ۱۳۸۸).
شایان ذکر است که اقدامات اصلی پروژه شهر دوستدار کودک بم در جدول ۵ آورده شده است.

در ذیل، شاخص‌های شهر دوستدار کودک در نظر گرفته شده در پروژه بم، بررسی شده‌اند:

- **امنیت و ایمنی:** به‌طورکلی تلاش‌هایی در راستای تأمین امنیت و ایمنی در پروژه شهر دوستدار کودک بم صورت گرفته بود. به‌عنوان مثال، طرح‌های دوستدار کودک ارائه‌شده در این پروژه مقاوم در برابر زلزله بودند. بعلاوه، اقداماتی جهت تأمین ایمنی در منظر خیابان و حوزه عمومی در این پروژه انجام شد (National Institute of Urban Affairs, 2017). همچنین شایان ذکر است که فلاحی و گمینی اصفهانی (۱۳۹۶) در مقاله خود اشاره به این نکته دارند که والدین کودکان استفاده‌کننده از فضاهای دوستدار کودک بم، از مریبانی که برای کودکان کار می‌کردند و امنیت محیط اطمینان داشتند، که این مطلب نیز خود نشانگر توجه این پروژه به شاخص ایمنی و امنیت است.

ولیکن بر اساس پژوهش فلاحی و گمینی اصفهانی (۱۳۹۶)، برخی از کودکان اشاره به ناامنی سرویس‌های بهداشتی و احساس عدم امنیت در این سرویس‌ها داشتند. در حقیقت عدم تفکیک سرویس‌های بهداشتی دختران و پسران و همچنین عدم تفکیک سرویس‌های فضاهای دوستدار کودک از سایر فضاها و استفاده مشترک کودکان و بزرگسالان از سرویس‌های بهداشتی مشترک باعث ناامن شدن سرویس‌های بهداشتی برای کودکان و احساس ترس در آن‌ها شده بود. بعلاوه، برخی از کودکان احساس عدم امنیت و ترس در مسیرهای عبوری منتهی به فضاهای دوستدار کودک داشتند. در واقع، به دلیل خرابی مسیرهای عبوری پس از زلزله بم و کوتاهی مسئولین در بازسازی سریع این مسیرها، مسیرهای رسیدن به فضاهای دوستدار کودک شهر بم ناامن و خطرآفرین بوده و این عامل به همراه ناامنی عمومی حاکم بر شهر بم پس از زلزله، سبب ترس کودکان و وابستگی آن‌ها به بزرگ‌ترهانشان جهت رسیدن به فضاهای طراحی شده برای کودکان شده بود. همچنین به دلیل عدم نظارت دقیق بر رفت‌وآمد بزرگسالان و امکان ورود افراد غریبه به داخل فضاهای اختصاص یافته به

فعالیت‌های دوستدار کودک، کودکان در این فضاها احساس ناامنی می‌کردند. عدم تفکیک جنسی کلاس‌ها به‌ویژه در کلاس‌های مرتبط با توان جسمی نیز، سبب احساس ناامنی در کودکان و در نتیجه عدم تمایل دختران به شرکت در برخی کلاس‌ها و برنامه‌ها شده بود. بنابراین، اگرچه اقداماتی در جهت تأمین ایمنی و امنیت در شهر دوستدار کودک بم انجام شد، اما در مواردی این پروژه نتوانسته ایمنی و امنیت کودکان را فراهم نماید.

- **دسترسی به تسهیلات و خدمات اساسی (بهداشتی، آموزشی و ورزشی) مناسب:** در پروژه شهر دوستدار کودک بم به این شاخص شهر دوستدار کودک از طریق اقداماتی نظیر برپایی کلاس‌های مختلف آموزش زبان، قصه‌گویی، عکاسی، نمایش، آموزش مهارت‌های زندگی به کودکان، کلاس‌ها و برنامه‌های ورزشی، طراحی مدارس دوستدار کودک، طراحی و ساخت امکانات و کلینیک‌های سلامتی، بهداشتی و درمانی، ساخت سرویس‌های بهداشتی و ... توجه شده بود (فلاحی و گمینی اصفهانی، ۱۳۹۶؛ National Institute of Urban Affairs, 2017).

اما طبق یافته‌های فلاحی و گمینی اصفهانی (۱۳۹۶)، کودکان از عدم وجود ابزار و تجهیزات آموزشی به تعداد مناسب، عدم استفاده از تجهیزات آموزشی و عدم ارائه برنامه آموزشی متناسب با رده‌های سنی مختلف، کیفیت پایین کتاب‌های کودکان و کم بودن تعداد آنها، و عدم وجود تجهیزات آموزشی مناسب برای معلولین ناراضی بودند. همچنین نامطلوب بودن شرایط کالبدی چادرها و کانکس‌های اختصاص داده‌شده به فضاها و برنامه‌های آموزشی کودکان (ابعاد کوچک چادرها و یا کانکس‌ها، نفوذ آب باران به داخل چادرها و کانکس‌ها، نفوذ سرما و گرمای بیش‌ازحد به داخل چادرها، وجود بوی نامطلوب درون چادرها و کانکس‌ها، عدم استحکام چادرها در برابر بادهای شدید) و عدم توجه به جلوه بصری چادرهای در نظر گرفته شده برای فضاهای آموزشی کودکان و استفاده از چادرهای تیره‌رنگ، از دیگر موارد ناراضی کودکان از فضاهای آموزشی ایجادشده برای آن‌ها بود. بعلاوه، کودکان از کمبود سرویس‌های بهداشتی و غیربهداشتی بودن آن‌ها ناراضی بودند. لذا بنا بر اظهارات پیشین، اگرچه پروژه شهر دوستدار کودک بم اقداماتی جهت در دسترس بودن تسهیلات و خدمات اساسی (بهداشتی، آموزشی و ورزشی) انجام داده است، ولیکن

کودک و استفاده از روش‌های مختلف نظیر نقاشی کردن و استفاده از چارت جهت شرکت دادن کودکان در فرآیند طراحی مشارکتی شهر دوستدار کودک در این کارگاه، در افزایش خلاقیت کودکان مؤثر بود (فلاحی و گمینی اصفهانی، ۱۳۹۶؛ National Institute of Urban Affairs, 2017).

– **بستر مناسب جهت یادگیری و توسعه کودکان:** در این پروژه به طرق مختلف سعی در بسترسازی مناسب جهت توسعه و یادگیری کودکان شده است که از جمله آن‌ها می‌توان به ارائه طرح اولیه برای مرکز رشد یکپارچه در دوران اولیه کودکی، برگزاری انواع کلاس‌های قصه‌گویی، عکاسی، نمایش، آموزش مهارت‌های زندگی به کودکان، کلاس‌های ورزشی، و ساخت مدارس دوستدار کودک اشاره کرد (فلاحی و گمینی اصفهانی، ۱۳۹۶؛ National Institute of Urban Affairs, 2017).

– **کیفیت مناسب مسکن و محل سکونت:** در پروژه شهر دوستدار کودک بم، مسکن مطابق با استانداردهایی برای کیفیت زندگی طراحی شد (National Institute of Urban Affairs, 2017).

– **مشارکت و ارزش‌دهی به کودکان:** در پروژه شهر دوستدار کودک بم تلاش‌هایی جهت شرکت دادن کودکان در پروژه انجام شد. یک کارگاه آموزشی دوهفته‌ای جهت شناخت نیازها، نظرات و ادراکات کودکان در ارتباط با موضوعات مختلفی نظیر خانه، مدرسه، زمین بازی، محله و شهر و در نظرگیری آن‌ها در فرآیند برنامه‌ریزی و ارتقای فضاهای اصلی زندگی کودکان برگزار شد و سعی شد که از طریق استفاده از روش‌های مختلف نظیر نقاشی، استفاده از چارت، ماتریس و یا جدول و پرسشنامه، کودکان را در فرآیند طراحی مشارکتی شهر دوستدار کودک در این کارگاه شرکت دهند (National Institute of Urban Affairs, 2017; Rismanchian & Rismanchian, 2007).

– **تعاملات با خانواده و اقوام و دوستان و جامعه:** در این پروژه از طریق برگزاری جلسات با معلمان و مربیان مهدکودک و همچنین والدین، سعی شد که ارتباط این افراد با کودکان را بهبود دهند. علاوه بر این گروهی برخی از برنامه‌های آموزشی، بازی‌ها و مسابقات دسته‌جمعی سبب ارتقای توانایی‌های کودکان در برقراری تعاملات اجتماعی شد (فلاحی و گمینی اصفهانی، ۱۳۹۶؛ National Institute of Urban Affairs, 2017).

– **حفاظت از طبیعت و محیط زیست:** شایان ذکر است که

در مواردی نتوانسته این تسهیلات و خدمات اساسی را به‌طور مناسب و مطلوب ارائه کند.

– **وجود محیط‌های سرگرمی، بازی و تفریح:** طراحی و احداث چندین زمین بازی دوستدار کودک برای مدارس، طراحی و احداث پارک‌های دوستدار کودک، و ارائه یک نمونه اولیه طراحی مفهومی از «خیابان بازی» یا «خیابان کودکان» شامل ایده‌هایی برای زمین‌های بازی از جمله اقداماتی است که در پروژه بم جهت ایجاد محیط‌های سرگرمی، بازی و تفریح انجام شد (National Institute of Urban Affairs, 2017).

– **وجود و دسترسی مناسب به فضاهای سبز و طبیعی:** در پروژه شهر دوستدار کودک بم به ایجاد فضاهای سبز توجه شده بود و این پروژه اقداماتی جهت پیدا کردن الگوهای طراحی فضای سبز با توجه به نظرات و دیدگاه‌های کودکان انجام داده بود. ولیکن میزان فضای سبز در نظر گرفته شده در کنار فضاهای بسته در این پروژه کافی نبوده است (فلاحی و گمینی اصفهانی، ۱۳۹۶؛ کامل نیا و حقیر، ۱۳۸۸).

– **کاهش ترافیک و وجود حمل‌ونقل عمومی، مسیره‌های دوچرخه و پیاده مناسب:** شایان ذکر است که از جمله پیشنهادها ارائه‌شده در طرح شهر دوستدار کودک بم، توسعه مناطق پیاده و دوچرخه بود (National Institute of Urban Affairs, 2017).

– **امکان ابداعات برای کودک در فضا (فضاهای خلاق):** اقداماتی نظیر برپایی کارگاهی جهت شرکت دادن کودکان در فرآیند طراحی خانه، مدرسه، زمین بازی، محله و شهر دوستدار

عکس ۱. استفاده از چادر تیره رنگ برای فضاهای در نظر گرفته شده برای کودکان ([https://www.vojoudi.com/gallery/\(earthquake_bam/kodakan.htm](https://www.vojoudi.com/gallery/(earthquake_bam/kodakan.htm))

عمومی: بنا بر مطالعات فلاحی و گمینی اصفهانی (۱۳۹۶)، کودکان استفاده‌کننده از فضاهای دوستدار کودک در بم، از عدم وجود سرویس‌های بهداشتی به تعداد کافی، غیربهداشتی بودن و بوی بد سرویس‌های بهداشتی، فقدان امکانات شست‌وشوی دست با صابون در سرویس‌های بهداشتی ناراضی بودند. در واقع این مشکلات نشانگر بی‌توجهی پروژه به شاخص ایجاد محیط سالم و عاری از زباله‌ها و آلاینده‌ها و تأمین بهداشت عمومی است.

لذا بنا بر مطالب مطرح‌شده، می‌توان جدول زیر را جهت ارزیابی عملکرد پروژه بم از نظر تأمین مهم‌ترین شاخص‌های شهر دوستدار کودک، ارائه کرد.

نتیجه‌گیری

به‌طورکلی بررسی آراء و اندیشه‌های صاحب‌نظران و تجارب جهانی مرتبط با موضوع پژوهش نشان می‌دهد که ایمنی و امنیت، دسترسی به تسهیلات و خدمات اساسی مناسب، مشارکت و ارزش دادن به کودکان، وجود محیط‌های بازی و تفریح کودکان، وجود و دسترسی مناسب به فضاهای سبز و طبیعی، کاهش ترافیک و وجود حمل‌ونقل عمومی و مسیرهای پیاده و دوچرخه مناسب، و وجود بستر مناسب جهت یادگیری و توسعه کودکان از مهم‌ترین شاخص‌های شهر دوستدار کودک هستند.

شایان ذکر است که ارزیابی تجربه داخلی شهر دوستدار کودک بم نشانگر آن است که در پروژه شهر دوستدار کودک بم به شاخص‌های امنیت و ایمنی، دسترسی به تسهیلات و خدمات اساسی (بهداشتی، آموزشی و ورزشی) مناسب، وجود محیط‌های سرگرمی و بازی و تفریح، امکان ابداعات برای کودک در فضا (فضاهای خلاق)، بستر مناسب جهت یادگیری و توسعه کودکان، کیفیت مناسب مسکن و محل سکونت، مشارکت و ارزش‌دهی به کودکان، تعاملات با خانواده و اقوام و دوستان و جامعه، حفاظت از طبیعت و محیط زیست، محیط پایدار، و افزایش اطلاعات مربوط به حقوق کودک، وجود و دسترسی مناسب به فضاهای سبز و طبیعی، و کاهش ترافیک و وجود حمل‌ونقل عمومی و مسیرهای دوچرخه و پیاده مناسب توجه شده است. اگرچه این پروژه در بسیاری از موارد موفقیت‌آمیز بوده است و سبب افزایش خلاقیت و مهارت‌های زندگی، افزایش اعتمادبه‌نفس در کودکان و تحکیم دوستی‌ها و روابط و ... شده است، ولیکن به دلیل کمبود تجربه سازمان‌ها و نهادهای اجرایی و همچنین

طرح‌های ارائه‌شده در این پروژه، دوستدار محیط زیست بودند (National Institute of Urban Affairs, 2017).

- محیط پایدار: این پروژه به دنبال توسعه و اجرای سکونتگاه‌های دوستدار کودک پایدار که جنبه‌های جغرافیایی، زیست‌محیطی، اجتماعی، اقتصادی، فنی و فرهنگی زمینه‌خاص بم را در نظر می‌گیرد، بوده است و از جمله پیشنهادهای این پروژه ایجاد حمل‌ونقل شهری پایدار دوستدار کودک در بم بوده است (Na-tional Institute of Urban Affairs, 2017).

- افزایش اطلاعات مربوط به حقوق کودک: در این پروژه تلاش شده است که آگاهی و اطلاعات همه افراد جامعه در مورد احترام به حقوق کودکان، افزایش داده شود (کامل نیا و حقیر، ۱۳۸۸).

- وجود محیط سالم و عاری از زباله‌ها و تأمین بهداشت

جدول ۶. ارزیابی عملکرد پروژه شهر دوستدار کودک بم از نظر تأمین مهم‌ترین شاخص‌های شهر دوستدار کودک.

شاخص‌های شهر دوستدار کودک	بسیار خوب	خوب	متوسط	بد	بسیار بد
امنیت و ایمنی				✓	
دسترسی به تسهیلات و خدمات اساسی (بهداشتی، آموزشی و ورزشی) مناسب			✓		
وجود محیط‌های تفریح، بازی و سرگرمی برای کودکان		✓			
مشارکت و ارزش‌دهی به کودکان	✓				
کاهش ترافیک و وجود حمل‌ونقل عمومی، مسیرهای دوچرخه و پیاده مناسب			✓		
وجود بستر مناسب جهت یادگیری و توسعه کودکان		✓			
وجود و دسترسی مناسب به فضاهای سبز و طبیعی			✓		

عکس ۲. برگزاری کارگاه جهت شرکت دادن کودکان در فرآیند طراحی مشارکتی شهر دوستدار کودک (Rismanchian & Rismanchian, 2007)

تفکیک سرویس‌های بهداشتی و توجه به بهداشت آن‌ها، ساخت سرویس‌های بهداشتی به تعداد کافی، ارائه ابزار و تجهیزات آموزشی متناسب با رده سنی کودکان و به تعداد مناسب، ارائه تجهیزات آموزشی مناسب برای کودکان معلول، تفکیک جنسی و سنی کلاس‌های آموزشی کودکان، در نظرگیری اقلیم بوم در طراحی فضاها و استفاده از دانش معماری بومی در این راستا، استفاده از چادرهای ضد آب و مقاوم و بزرگ و همچنین طراحی چادرهای رنگی مزین به طرح‌های شاد و کودکانه، بازسازی و ایمن‌سازی سریع مسیر رفت‌وآمد کودکان، ساخت کانکس‌های نگهبانی در قسمت‌های مختلف مسیرهای عبوری کودکان و فضاهای اختصاص یافته به کودکان، افزایش فضای سبز در کنار فضاهای بسته.

نبود نمونه‌های اجرا شده موفق در ایران، این پروژه نقاط ضعفی داشته است که از جمله آن‌ها می‌توان به نامنی برخی فضاهای مرتبط با کودکان، نامطلوب بودن برخی تسهیلات و خدمات اساسی ارائه شده به کودکان، ناکافی بودن میزان فضای سبز در نظر گرفته شده در کنار برخی فضاهای بسته، و عدم توجه به شاخص فراهم کردن محیط سالم و عاری از زباله‌ها و آلاینده‌ها و تأمین بهداشت عمومی اشاره کرد. طی بررسی‌های این پژوهش، می‌توان عملکرد پروژه بوم را از نظر تأمین مهم‌ترین شاخص‌های شهر دوستدار کودک، متوسط ارزیابی کرد.

از جمله راهکارهای پیشنهادی که در صورت اتخاذ می‌توانستند در فراهم کردن محیط‌های مناسب‌تر برای کودکان مؤثر واقع شوند و مشکلات پروژه را برطرف سازند عبارت‌اند از

پی‌نوشت‌ها

1. Driskell
2. Bartlett
3. Horreli

4. Griffith University
5. Chawla
6. Brown et al.

7. Ehab et al.
8. Das & Banerjee

فهرست منابع

- گردشگری، انرژی و محیط زیست شهری و روستایی، همدان، مرداد ۱۳۹۳، دانشگاه شهید مفتاح همدان.
- زیاری، کرامت‌الله، صراف؛ مارال، پوراحمد، احمد؛ فرهودی، رحمت‌الله (۱۴۰۰)، تبیین اصول شهر دوستدار کودک با رویکرد ارتقاء محیط شهری به روش دلفی و کاربست آن در منطقه ۲ تهران. تحقیقات جغرافیایی، ۳۶(۲)، ۱۷۳-۱۸۹.
- سعیدی رضوانی، نوید و حبیبی، فرزانه (۱۳۸۷)، شهر دوستدار کودک، مجموعه سخنرانی‌های جامعه مهندسان شهرساز.
- شهری زاده، صدف، مویدفر، سعیده (۱۳۹۶)، برنامه‌ریزی راهبردی شهر دوستدار کودک با تأکید بر خلاقیت کودکان (نمونه موردی: شهر یزد)، فصلنامه علمی پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، ۸(۲۸)، ۱۸۶-۱۷۱.
- شیعه، اسماعیل (۱۳۸۶)، آماده‌سازی شهر برای کودکان. انتشارات نشر شهر.
- فلاحی، ع. و گمینی اصفهانی، ه. (۱۳۹۶)، برنامه‌ریزی و طراحی معماری فضاهای دوستدار کودک در فرایند بازسازی پس از زلزله بوم، مسکن و محیط روستا، ۳۶(۱۵۸)، ۶۳-۷۶.
- کامل‌نیا، ح. و حقیر، س. (۱۳۸۸)، الگوهای طراحی فضای سبز در «شهر دوستدار کودک» (نمونه موردی: شهر دوستدار کودک بوم)، باغ نظر، ۶(۱۲)، ۷۷-۸۸. <https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=122943>
- کربلایی حسینی غیاثوند، ابوالفضل، سهیلی، جمال‌الدین (۱۳۹۲)، بررسی ویژگی‌های شهر دوست داشتنی از نگاه کودکان (مطالعه موردی: منطقه دو شهرداری قزوین)، فصلنامه مطالعات شهری، ۳(۹)، ۵۹-۶۸.
- میهوت، محمدرضا، یونسی، زهرا و حسینی، محمد (۱۳۹۳)، شهر

- احمدی، مریم؛ صرامی، حسین؛ غیور، حسنی؛ هابریطیان، واچیک (۱۳۹۸)، ارزیابی نقش ساختار شهر کودک در تحقق پذیری توسعه محلات مطالعه موردی: محلات شهر یزد. فصلنامه شهر پایدار، ۲(۴)، ۳۱-۴۵. doi: 10.22034/jsc.2020.195824.1077
- ترابی، مهسا (۱۳۹۰)، طراحی شهری دوستدار کودک (با تأکید بر گروه سنی نوجوانان) - نمونه موردی محله شهرآرا. پایان‌نامه کارشناسی ارشد طراحی شهری، دانشگاه تربیت مدرس، تهران.
- تیموری، ایرج، اصغری زمانی، اکبر، روستایی، شهرپور، کوشش وطن، محمدعلی (۱۳۹۸)، تحقق توسعه پایدار در قالب مفهوم شهر دوستدار کودک، جامعه شناسی اقتصادی و توسعه، ۱۸(۱)، ۱۰۲-۷۹.
- حکمت نیا، حسن؛ موسوی، میرنجنف؛ رسولی، محمد؛ سعیدپور، شراره (۱۳۹۹)، آینده‌نگاری شهر دوستدار کودک در افق ۱۴۱۰ (موردشناسی: شهر تبریز)، جغرافیا و آمایش شهری - منطقه‌ای، ۱۰(۳۶)، ۳۷-۵۴. [SID. https://sid.ir/paper/956103/fa](https://sid.ir/paper/956103/fa)
- خوارزمی، ا. و جوهری، ل. و خوارزمی، ا. (۱۳۹۹)، ارزیابی شاخص‌های شهر دوستدار کودک در کلانشهر مشهد، جغرافیای اجتماعی شهری، ۷(۱) (پیاپی ۱۶)، ۱۹۱-۲۱۰. <https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=533022>
- دریسکل، دیوید (۱۳۸۷)، ایجاد شهرهای بهتر با کودکان و نوجوانان - راهنمایی برای مشارکت و پژوهشی مشارکتی، ترجمه مهرنوش توکلی و نوید سعیدی رضوانی، تهران: دیبایه (نشر اصلی ۲۰۰۲).
- ربیع‌پور، سپیده؛ تقدسی، سحر (۱۳۹۳)، تحلیل شهر دوستدار کودک با استفاده از مدل SWOT (نمونه موردی منطقه ۱۳ تهران)، اولین همایش ملی افق‌های نوین در توانمندسازی و توسعه پایدار معماری، عمران،

- https://civilica.com/doc/348569. تهران. اسلامی-ایرانی»، تهران. معین، محمد (۱۳۶۲). فرهنگ فارسی، تهران: امیرکبیر.
- Bartlett, S. (2005). Urban Children and the Physical environment. Paper presented at the Children in the City conference, , 11–13 December,(41-63) . Amman.
- Brown, C., de Lannoy, A., McCracken, D., Gill, T., Grant, M., Wright, H., & Williams, S. (2019). Child-friendly cities. *Cities & Health*, 3(1-2), 1-7.
- Chawla,L. (2002). Growing up in an urbanising world. London: Earthscan Publications Ltd.
- Das, R., & Banerjee, A. (2023). Identifying the parameters for assessment of child-friendliness in urban neighborhoods in Indian cities. *Journal of Urban Affairs*, 45(2), 217-235.
- Driskell, D. (2002).Creating Better Cities with Children and Youth: A Participatory Manual.London:UNESCO/Earthscan.
- Ehab, H., Elshater, A., & Toimah, A. (2021). Investigating the children’s satisfaction in Cairo toward achieving child-friendly city. In *Advanced Studies in Efficient Environmental Design and City Planning* (pp. 501-512). Springer International Publishing.
- Horelli, L. (2007). Constructing a theoretical framework for environmental friendliness. *Children, youth and environment*. 17(4). 267-292.
- Holt Nicholas, L (2014). Neighborhood physical activity opportunities for inner-city children and youth, *Journal of Health & Place*, 15, 1022-1028.
- Howard, A. (2006) What Constitutes Child Friendly Communities and how are they built?, report prepared for the Australian Research Alliance for Children and Youth (ARACY). Sydney: Perth
- Krishnamurthy, S., Steenhuis, C., Reijnders, D. A. H., & Stav, T. (2018). Child-friendly urban design: observations on public space from Eindhoven (NL) and Jerusalem (IL). Technische Universiteit Eindhoven. <https://bernardvanleer.org/publications-reports/child-friendly-urban-design-observations-on-public-space-from-eindhoven-nl-and-jerusalem-il/>
- Masri, S. S. (2018). Integrating youth in city planning: developing a participatory tool toward a child-friendly vision of Eastern Wastani–Saida. *Alexandria Engineering Journal*, 57(2), 897-909.
- National Institute of Urban Affairs (NIUA). (2017). Compendium of Best Practices of Child Friendly Cities.
- Riggio, E. (2002). Child friendly cities: good governance in the best interests of the child. *Environment and Urbanization*, 14(2), 45-58.
- Rismanchian, O., & Rismanchian, A. (2007). Children participation in planning processes: the case of Child Friendly City project in post-earthquake Bam, Iran. *Urban Design International*, 12(2), 143-154.
- Satterthwaite, D.(2004).City governance for and with children. International institute for environment and development. London: IIED.
- Schneider, M (2015). The Quality of Life and Social Indicators Research, Public Administration Review, 36(3), 297-284.
- Stad Gent (2015). Vision text and action plan ‘Ghent: a child and youth-friendly city’. <https://stad.gent/sites/default/files/page/documents/Ghent%20summary%20action%20plan%20child%20and%20youth%20friendly%20cities.pdf>
- UNICEF (2007). Children’s Rights and Habitat –Working towards Child-Friendly Cities, New York.
- UNICEF (2011). retrieved march, 2011, from <http://childfriendlycities.org/building-a-cfc/indicatorscriteria-for-cfc/france>
- United Nations Children’s Fund (UNICEF) (2017). A world free from child poverty. A guide to the tasks to achieve the vision.
- UNICEF RC. (2005). Child Friendly Cities, A Progress Report on the CFC Initiative in Bam, IRAN. UNICEF Resource Centre. www.unicef.org/iran/IRN_resources_CFC_eng-PDF.pdf.
- Woolcock, G., & Steele, W. (2008). Child-friendly community indicators–A literature review. *Urban Research Program, Griffith University and NSW Commission for Children and Young People*.
<https://childfriendlycities.org/iran/>
<https://www.bendigo.vic.gov.au/Services/Children-and-Families/Child-friendly-city>
<https://www.napcan.org.au>
https://www.penrithcity.nsw.gov.au/images/documents/services/childrens-services/Child_Friendly_City_Strategy.pdf
<https://www.unicef.org/iran/>
https://www.vojoudi.com/gallery/earthquake_bam/kodakan.htm

mentary research. To this should be added that results of this study show that safety and security, access to appropriate basic facilities and services, children's participation, the existence of recreational and play environments for children, the existence of green and natural spaces, and proper access to them, traffic calming and the existence of appropriate public transportation and pedestrian routes and cycle lanes, and the existence of suitable facilities and environment for children's learning and development are the most important indicators of a child-friendly city. In addition, the results of this study indicate that some of the child-friendly city indicators have been considered in the design, planning, and implementation of the child-friendly city project in Bam, some of which are: safety and security, access to appropriate basic facilities and services (health, educational, and sports facilities and services), the existence of recreational and play environments for children, the existence of creative spaces for children, the existence of right conditions for children's learning and development, the existence of suitable housing and appropriate places of residence, children's participation, interactions with the family and relatives and friends and society, protection of nature and the environment, sustainable environment, an increase in the awareness about children's rights, the existence of green and natural spaces and proper access to them, and traffic calming and the existence of appropriate public transportation and pedestrian routes and cycle lanes. However, this project did not completely meet children's needs and wills related to the indicators of the provision of public health, safety, and security, access to appropriate basic facilities and services, and the existence of green and natural spaces and proper access to them. Indeed, children were dissatisfied with the unsafe access routes to child-friendly spaces, the entrance of strangers into the children's spaces, the small dimensions of tents and shelters, rain penetration into the tents and shelters, cold/hot air flow penetration into the tents, the odor of tents and shelters and toilets, the usage of dark tents for children, unhygienic and unsafe toilets, the absence of separate classes for different gender and age groups, the lack of suitable educational equipment, the usage of same educational equipment and curriculum for different age groups, the absence of appropriate educational equipment for disabled children, and the lack of green spaces in some areas. It should be noted that to improve this project, some policies, such as rebuilding access routes to child-friendly spaces, building some guard booths in some parts of children's routes and spaces, considering climate factors in the design and using vernacular architecture in this regard, utilizing large waterproof tents, designing colorful tents emblazoned with children's designs, separating classes by gender and age, separating toilets and improving toilet hygiene, constructing more toilets, providing adequate suitable educational equipment for different age groups, supplying appropriate educational equipment for children with disabilities, and creating more green spaces, should have been adopted in this project.

Keywords: Child, Child-friendly city, Indicators, Bam.

Evaluating the Experience of the Child-Friendly City of Bam

Farinaz MirmohammadSadeghi¹, Seyyedali Nouri²

Received: 2023-07-20, Accepted: 2023-11-10

DIO: 10.22034/RAU.2023.1987019.1050

Abstract

Today's children will be women and men of the future, and these children will play a key role in the future of every country. It should be noted that cities and urban spaces can be good or bad places for children's growth and development. Cities and urban spaces have young and sharp users whose perception of urban spaces is substantially different from other age groups' perceptions. Nevertheless, a large number of existing cities and urban spaces are just built according to adults' features and perceptions, and children's characteristics, needs, activities, and perceptions have been neglected in the design and planning of plenty of existing cities and urban spaces. As a result, these cities and urban spaces are not apt spaces for children's growth, and in some cases they make children feel bored and behave abnormally; furthermore, they stifle children's creativity. In effect, children as citizens of society have some rights, and they should not be overlooked in the creation of cities and urban spaces. Today, more attention is paid to children's rights in society, and child-friendly cities are suitable places to achieve this important goal, and these cities are appropriate for children's growth. In recent years, several cities in the world, including some cities in Iran, have sought to provide suitable conditions for children in the city spaces and become a child-friendly city. It should be mentioned that child-friendly cities are a fairly new concept in Iran, and the only Iranian city that has been recognized as a child-friendly city by UNICEF is Bam. After the devastating 2003 earthquake in Bam, UNICEF, the government of Iran, and other institutions launched the child-friendly city project in Bam. This research aims to evaluate the child-friendly city project in Bam and provide some policies to improve this project according to the indicators obtained from scholars' opinions and global experience related to the research topic. It should be noted that this study is a descriptive-analytical research, and uses the content analysis method. Moreover, the required information in this study was collected through docu-

1. Department of Urban Planning , north tehran branch, islamic azad university, tehran, iran.

Email: sadeghiifarinaz@gmail.com

2. Assistant Professor, Department of architecture, north tehran branch, islamic azad university, tehran, iran (Corresponding Author). Email: sa_nouri@iau-tnb.ac.ir